

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ∨ *Дистанційне правосуддя: невід'ємний елемент успішної судової реформи*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

- ∨ *Чотири міфи про нові правила конкурсу до Конституційного суду України*

- ∨ *Про виклики, обмеження та ризики для органів місцевого самоврядування в умовах війни*

№ 12 грудень 2022

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 12 (103) 2022**

(01 грудня - 31 грудня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРЬ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ;

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	5
КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	6
Лабораторія законодавчих ініціатив, Дзеркало тижня: Воєнний парламентаризм: як парламентарії відпрацювали в умовах спільної загрози	9
СУСПІЛЬНА ДУМКА	
Блог проекту «Право-Justice», LV.ua: Дистанційне правосуддя: невід’ємний елемент успішної судової реформи.....	12
<i>М. Жернаков, С. Берко, Г. Чижик, К. Бутко,</i> Європейська правда: ЄС має зупинити катастрофу в Україні, яку створює рішення Венеційської комісії.....	14
<i>Д. Кривошеєв, О. Лимар, Д. Давиденко,</i> Європейська правда: Чи склав парламент іспит від ЄС? Аналіз виконання Україною критеріїв Єврокомісії.....	17
<i>О. Гнатенко,</i> Mind: Ліквідація ОАСК: чому саме зараз Верховна Рада спромоглася це зробити. І яких наслідків варто очікувати... 20	
<i>Я. Юрчишин,</i> LV.ua: Ліквідація, про яку так довго говорили, таки відбулася.....	23
<i>Л. Ржеутська,</i> DW: ОАСК ліквідували: що далі?.....	26
<i>М. Ткаченко,</i> Дзеркало тижня: Україна робить два кроки вперед, один крок назад у боротьбі з корупцією – Politico.....	28
<i>О. Шкелебей,</i> Юридична газета: Ліквідація ОАСК: хто постраждає	31
<i>Н. Заболотний,</i> Українська правда: Позичити у Польщі. Як сусідам вдалося побудувати ефективну систему балансу влади?	32
ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	35
ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР	
<i>Маслов Д.</i> Чотири міфи про нові правила конкурсу до Конституційного суду України	39
<i>Жернаков М., Аббасова С.</i> Рейдерське захоплення Конституційного суду: що не так з ухваленим законопроектом № 7662 і як це виправити?	41
<i>Безгін В.</i> Конституція захищає депутатів із проросійських партій (<i>Інтерв’ю</i>).....	44
<i>Коліушко І.</i> Про виклики, обмеження та ризики для органів місцевого самоврядування в умовах війни (<i>Інтерв’ю</i>).....	52
<i>Гнатенко О.</i> Ліквідація ОАСК: чому саме зараз Верховна Рада спромоглася це зробити	54
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
Узбекистан	57
Іран	58

Шановні друзі, колеги!

Колектив Національної юридичної бібліотеки НБУВ
щиро вітає з прийдешніми святами!

Бажаємо миру, добробуту, щирості та любові навколо.

Зігріймо своїм теплом друзів, поділимося надією із
тим, хто зневірився. Нехай здійсняться найбажаніші
мрії, відбудуться несподівані та радісні події, життя
наповниться добротою і світлом!

Свободи рідній Україні!

Сили і віри, що добро переможе!

З Новим Роком та Різдвом Христовим!

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

13 грудня 2022 року Верховна Рада України прийняла в цілому проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах (реєстр. № 7662).

Законом пропонується шляхом внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України», Регламенту Верховної Ради України та інших законів залучити до проведення конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України новий спеціальний орган – Дорадчу групу експертів, яка буде сприяти суб'єктам, які призначають суддів Конституційного Суду, у оцінці моральних якостей і рівня компетентності в сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду.

Дорадчу групу пропонується утворити у складі шести осіб, призначених Президентом України, Верховною Радою України, з'їзду суддів України, Кабінетом Міністрів України за пропозиціями Європейської комісії «За демократію через право», міжнародних та іноземних організацій, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх 5 років надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері конституційної реформи та/або верховенства права, та/або захисту прав людини, та/або запобігання і протидії корупції.

Встановлюються правила та процедури визначення осіб до складу Дорадчої групи кожним суб'єктом її формування, загальні положення про статус та діяльність Дорадчої групи.

Реалізація закону дозволить забезпечити прозорий, конкурентний відбір кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України для їх призначення Президентом, Верховною Радою та з'їздом суддів України (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/231249.html>). – 2022. – 13.12).

Президент В. Зеленський підписав закон про зміну відбору кандидатів на посаду судді Конституційного суду України (№ 7662).

20 грудня законопроект про внесення змін до законодавства щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах було повернуто до Верховної Ради із підписом президента. Про це йдеться на сайті парламенту.

Основна мета документу – змінити порядок відбору суддів Конституційного Суду. Задля цього в законодавстві передбачили створення Дорадчої групи експертів, яка розглядатиме кандидатів у судді.

У листопаді Венеційська комісія загалом позитивно оцінила зусилля української влади щодо удосконалення конкурсу до суду. На той момент законопроект 7662 було ухвалено в першому читанні (*LB.ua* (https://lb.ua/news/2022/12/20/539762_zelenskiy_pidpisav_zakon_pro.html). – 2022. – 20.12).

Верховна Рада ухвалила закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду.

Відповідний документ № 5369 підтримали 310 народних депутатів, передає Укрінформ із посиланням на повідомлення народного депутата із парламентської фракції «Голос» Ярослава Железняка в Телеграмі.

Законом передбачається ліквідація Окружного адміністративного суду міста Києва. Водночас пропонується утворити Київський міський окружний адміністративний суд із місцезнаходженням у місті Києві та визначити, що територіальна юрисдикція Київського міського окружного адміністративного суду поширюється на Київ. При цьому встановлюється, що з дня набрання чинності цим законом Окружний адміністративний суд міста Києва припиняє здійснення правосуддя, а розгляд і вирішення адміністративних справ, підсудних цьому суду, до початку роботи Київського міського окружного адміністративного суду здійснюватиметься Київським окружним адміністративним судом.

Окрім того, 326 народних депутатів проголосували за закон «Про внесення зміни

до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (№ 5370). Цей документ необхідний для забезпечення належної реалізації закону «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду» (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3633291-rada-likvidovala-okruznij-administrativnij-sud-kieva.html>)). – 2022. – 13.12).

Президент Володимир Зеленський підписав закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва. Такі дані опубліковані на сайті парламенту, повідомляє Укрінформ.

У картці відповідного законопроекту зазначається, що 13 грудня документ «повернуто з підписом від Президента» (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3633654-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-likvidaciju-oask.html>)). – 2022. – 13.12).

Президент України В. Зеленський заявив, що причиною рішення про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва є запит суспільства на справедливість судів.

«Я ініціював ухвалення закону про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва й хочу, щоб це рішення було дуже зрозумілим сигналом для всіх суддів про те, що суспільство очікує тільки одного – справедливості», – сказав Зеленський на засіданні пленуму Верховного суду у День працівників суду.

Він висловив сподівання, що «вже наступного року вдасться заповнити дефіцит суддівських кадрів, який існує в системі сьогодні».

«І сподіваюся, що вже зараз розпочинається рух нашої держави до нового сприйняття людьми судових органів. Як гілки влади, яка здійснює правосуддя та допомагає суспільству», – наголосив Зеленський (*Радіо Свобода* (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-oask-zelenskiy-likvidatsiya/32178292.html>)). – 2022. – 15.12).

7 грудня, на спеціальному пленарному засіданні Конституційний Суд України розглянув питання щодо звільнення суддів КСУ Ірини Завгородньої, Сергія Саса та Ігоря Сліденка з посади судді Конституційного Суду України у відставку на підставі поданих ними заяв.

За результатами засідання Конституційний Суд України ухвалив рішення про задоволення зазначених заяв (*Офіційний вебсайт Конституційного суду України* (<https://csu.gov.ua/novyna/troh-suddiv-zvilneno-z-posady-suddi-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-u-vidstavku>)). – 2022. – 7.12).

Народного депутата від фракції «Слуга Народу» Максима Дирдіна призначено постійним представником Верховної Ради у Конституційному Суді України. За відповідне рішення проголосували 270 парламентаріїв, повідомляє Укрінформ з посиланням на Телеграм-канал народного депутата з фракції «Голос» Ярослава Железняка.

«Призначити Дирдіна Максима Євгеновича постійним представником Верховної Ради України у Конституційному Суді України», – ідеться в ухваленій постанові № 8277 (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3633580-parlament-priznaciv-svogo-predstavnika-u-konstitucijnomu-sudi.html>)). – 2022. – 13.12).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

19 грудня Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) опублікувала остаточний висновок CDL-AD(2022)054 щодо законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах (реєстр. № 7662 від 12.08.2022 р.), який Верховна Рада ще 13 грудня ухвалила як Закон № 2846-IX.

Висновок CDL-AD(2022)054 був затверджений на 133-му пленарному засіданні (Венеція, 16-17 грудня 2022 р.) Венеційської комісії, і він містив ряд критичних рекомендацій щодо тексту Закону № 2846-ІХ.

20 грудня Президент підписав Закон № 2846-ІХ. Цей Закон набере чинності з дня наступного за днем його опублікування.

Юридична оцінка

Висновок CDL-AD(2022)054 є доопрацьованою версією тексту термінового висновку Венеційської комісії CDL-PI(2022)046, ухваленого 23 листопада відповідно до статті 14а Регламенту Венеційської комісії. Загалом практика доопрацювання раніше опублікованих юридичних позицій перед їхнім остаточним ухваленням на пленарних засіданнях є типовою для Венеційської комісії. Як правило, тексти таких висновків можуть відрізнятися в окремих деталях, зокрема, якщо потрібно врахувати ключові обставини, яких не існувало на день ухвалення першого варіанту висновку.

У висновку CDL-AD(2022)054 оновлена фактологічна інформація щодо процесу розгляду та ухвалення законопроекту № 7662. Зокрема, Венеційська комісія зазначила, що Верховна Рада ухвалила Закон № 2846-ІХ 13 грудня, однак його текст, підписаний Головою Верховної Ради, був наданий Секретаріату Комісії лише 16 грудня, а тому Венеційська комісія не мала можливості ознайомитися з текстом цього закону. З огляду на це, відсутність позиції Венеційської комісії щодо положень остаточного тексту Закону № 2846-ІХ не слід тлумачити як його автоматичну підтримку (пункт 7).

Експерти ЦППР вже здійснювали аналіз висновку Венеційської комісії CDL-PI(2022)046. Остаточний текст висновку CDL-AD(2022)054 відрізняється від проаналізованого висновку CDL-PI(2022)046 лише такими важливими нюансами:

Венеційська комісія рекомендує, що доки Дорадча група експертів (ДГЕ) працюватиме у конфігурації з присутністю членів, які призначаються від міжнародних/іноземних організацій, кількість членів ДГЕ має бути

збільшена до семи, а сьомий член має призначатися за міжнародною квотою (пункт 60, восьмий підпункт пункту 72). Експерти ЦППР нагадують, що Закон № 2846-ІХ передбачає шість членів ДГЕ.

Венеційська комісія наголосила, що кандидати на посаду судді КСУ, щодо яких ДГЕ ухвалила оцінку «не відповідає» [конституційним вимогам щодо високих моральних якостей і рівня компетентності у сфері права], повинні бути виключені з подальшого процесу відбору та не повинні призначатися відповідними суб'єктами (пункт 63, шостий підпункт пункту 72). Експерти ЦППР нагадують, що Закон № 2846-ІХ надає можливість Верховній Раді України та з'їзду суддів призначати таких кандидатів на посаду судді КСУ (див. також заяву ЦППР від 29 листопада).

Минулого тижня представники громадянського суспільства закликали Президента скористатися своїм правом вето і повернути Закон № 2846-ІХ до Верховної Ради для повторного розгляду та ухвалення, оскільки ухвалена редакція Закону № 2846-ІХ не вирішує вищезгадані проблеми, а від ухвалення та імплементації цього закону залежить стан виконання Україною зобов'язань щодо членства в ЄС.

Однак, оскільки Президент уже підписав Закон № 2846-ІХ з усіма його недоліками, то вищезазначені рекомендації Венеційської комісії можуть бути імплементовані лише через внесення змін до Закону «Про Конституційний Суд України».

Експерти ЦППР нагадують, що наразі у КСУ існує 5 вакантних місць (3 за квотою ВРУ і 2 за квотою з'їзду суддів), і їх необхідно заповнити виключно через проведення відбору на конкурсних засадах. Крім того, важливо пам'ятати, що ухвалення Закону № 2846-ІХ не є самоціллю для України: ключове значення рекомендації Європейської комісії щодо ухвалення та запровадження конкурсної процедури відбору суддів КСУ полягає в обов'язковому призначенні судьями КСУ лише тих кандидатів, які якнайбільше відповідають конституційним вимогам щодо високих

моральних якостей та визнаного рівня їхньої правничої компетентності. Застосування на практиці будь-яких формальних чи імітаційних підходів щодо проведення відбору суддів КСУ, так само як і призначення судьями КСУ недоброчесних та/або непрофесійних кандидатів не є виконанням відповідної рекомендації Європейської комісії (**ЦППР** (<https://pravo.org.ua/zakon-pro-poryadok-vidboru-kandydatur-na-posadu-suddi-ksu-na-konkursnyh-zasadah-ostanni-podiyi/>). – 2022. – 20.12).

27 грудня, на пленарному засіданні Конституційний Суд України ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону України „Про внесення зміни до статті 12 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ щодо назви релігійних організацій (об’єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об’єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України“ (справа щодо повної назви релігійних організацій) (далі–Закон).

Судді-доповідачі у зазначеній справі: Сергій Головатий та Олександр Петришин.

Конституційний Суд України оспорюваний Закон визнав таким, що відповідає Конституції України.

Ухвалений Закон зобов’язав релігійні об’єднання відображати належність до релігійної організації (об’єднання) за межами України, до якої вона входить, шляхом обов’язкового відтворення у своїй назві повної статутної назви такої релігійної організації. Також цей Закон установив обмеження в умовах війни доступу священнослужителів, релігійних проповідників, наставників релігійних організацій, керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України у частини, з’єднання Збройних Сил України та інших

військових формувань України у місцях їхньої дислокації або інших військових формувань України у місцях їхньої дислокації або інших обмежень, передбачених Законом.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України врахував рішення Європейського суду з прав людини у справі Ільїн та інші проти України, де зокрема зазначено: „сам факт того, що держава вимагає від релігійної організації, що бажає бути зареєстрованою, узяти назву, яка унеможлиблює введення в оману вірян та суспільство загалом і завдяки якій є можливим її відрізнити від уже наявних організацій, у принципі, можна вважати виправданим обмеженням її права вільно обирати свою назву“ (**Офіційний вебсайт Конституційного суду України** (<https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyunu-sud-ukrayiny-uhvalyv-rishennya-u-spravi-shchodo-povnoyi-nazvy-religiynyh>). – 2022. – 27.12).

Конституційний Суд визнав неконституційним припис закону „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII, яким було унеможливлено перерахунок розмірів пенсій окремим державним службовцям.

Відповідне рішення КС ухвалив у справі за конституційною скаргою Мосюрчака Василя Івановича, інформує пресслужба суду.

У рішенні йдеться, що заявник звернувся до КСУ з клопотанням визнати таким, що не відповідає статті 22, частині першій статті 46, частині першій статті 58, статті 64 Конституції України (є неконституційним) підпункт 1 пункту 2 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 889. Оспорюваним приписом закону № 889 закон № 3723 визнано таким, що втратив чинність, крім статті 37, що застосовується до осіб, зазначених у пунктах 10 і 12 розділу XI „Прикінцеві та перехідні положення“ закону № 889.

Суб’єкт права на конституційну скаргу стверджував, що відмова у перерахунку призначеної йому пенсії є порушенням його права на соціальний захист.

КС дійшов висновку, що гарантоване статтею 46 Основного Закону право на соціальний

захист ґрунтується на тому, що розміри пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають бути визначені з урахуванням потреб людини, людської гідності та інших конституційних цінностей, а також на тому, що за наявності економічних та інших передумов розміри пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги мають бути своєчасно індексовані та/або перераховані.

Визнаний неконституційним припис Закону втрачає чинність через три місяці з дня припинення чи скасування в Україні воєнного стану, введеного Указом Президента України „Про введення воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року № 64/2022 зі змінами.

Також Конституційний Суд України зобов’язав Верховну Раду привести нормативне регулювання у відповідність із Конституцією та цим рішенням (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3639968-ksu-viznav-nekonstytucijnim-pripis-zakonu-sodopererahunku-pensij-derzsluzbovcam.html>)). – 2022. – 23.12).

Велика палата Конституційного Суду розпочала розгляд подання стосовно конституційності правових приписів щодо зайняття іноземцями посад незалежних членів наглядових рад державних підприємств. Про це повідомляє пресслужба суду.

Як зазначається, за поданням 48 народних депутатів КСУ розпочав розгляд справи щодо конституційності окремих положень Господарського кодексу України, закону „Про управління об’єктами державної власності“, а також окремих постанов Кабінету Міністрів.

Під час пленарного засідання суддя-доповідач у справі Василь Лемак поінформував, що автори клопотання оскаржують правові приписи, якими унормовано існування інституту незалежних членів наглядових рад, а також які уможливають призначення іноземців до складу наглядових рад державних підприємств господарських товариств, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50 відсотків.

Суддя-доповідач також повідомив про наявні в матеріалах справи відповіді на запити щодо питань, порушених у конституційному поданні.

Під час пленарного засідання КСУ дослідив матеріали справи на відкритій частині та перейшов до закритої частини для ухвалення рішення.

На пленарному засіданні Великої палати Суду були присутні постійний представник Верховної Ради у КСУ Максим Дирдін і представник суб’єкта права на конституційне подання Сергій Власенко (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3638621-ksu-rozgladae-konstytucijnist-priznacenna-inozemciv-do-nagladovih-rad-derzpidriemstv.html>)). – 2022. – 21.12).

Лабораторія законодавчих ініціатив, Дзеркало тижня: Воєнний парламентаризм: як парламентарії відпрацювали в умовах спільної загрози

Від ранку 24 лютого і по сьогодні Верховна Рада – єдиний законодавчий орган України, – попри високу загрозу фізичного знищення, продовжує виконувати свої повноваження в Києві. Конституційна більшість депутатів – в Україні. Закони приймаються. Держава функціонує.

Український парламент, на щастя, вперше переживає унікальний досвід функціонування під час повномасштабної війни. Як саме працює Верховна Рада в умовах воєнного стану і

реальної загрози ракетних ударів? Лабораторія законодавчих ініціатив проаналізувала роботу Верховної Ради України за пів року війни – з 24 лютого по 6 вересня (це частина сьомої сесії, яка відбувалася впродовж воєнного стану). Далі – наші стислі висновки.

Рекорд і справжній «турборежим»

Швидкість, консенсус, ефективність – три слова, якими можна охарактеризувати роботу парламенту під час війни. З одного боку.

За пів року війни Верховна Рада України справді дуже багато попрацювала. Так багато, що встановила рекорд із кількості прийнятих законів за одну сесію. Від початку повномасштабного вторгнення і по 6 вересня було ухвалено 229 законів. Це – більше, ніж за будь-яку іншу сесію Верховної Ради України всіх скликань (щодо яких є дані).

Чому так багато, і що це за закони? Левова частка – закони, які регулюють життя країни під час війни.

Вторгнення обнулило чималу частину попереднього порядку денного. З 24 лютого виникла потреба терміново адаптувати законодавство до реалій повномасштабної війни. Відповідні закони розроблялися та приймалися майже з нуля, і дуже швидко.

Пріоритетними потребами і напрямками роботи Верховної Ради в умовах повномасштабної війни стали національна безпека, перерозподіл фінансів, охорона правопорядку та підтримка економіки.

Упродовж пів року повномасштабної війни президент фактично передав законодавчу роль у формуванні внутрішньої політики уряду і депутатам. Подані президентом за цей час законопроекти – виключно ратифікації, укази та символічні проекти законів, які стосувалися питань зовнішньої політики, безпеки та оборони (що, до речі, чітко відповідає розподілу повноважень за Конституцією).

Пів року війни також можна назвати справжнім «турборежимом». Крім рекордної кількості прийнятих законів, ми бачимо значне зменшення часу на опрацювання та проходження законопроектів, за всіма показниками. Комітети й експертно-аналітичні підрозділи мобілізували ресурси та швидко надавали висновки, процеси політичного погодження законопроектів теж значно пришвидшилися, а між депутатами в сесійній залі діяв тривалий консенсус. Усі працювали злагоджено, наскільки це можливо, та ефективно використовували наявні часові й інші ресурси.

Маємо цікаві дані про пленарний час: половина законопроектів, прийнятих у першому читанні, була розглянута менш ніж за 41 секунду; 90% законопроектів у першому

читанні депутати розглядали менше двох хвилин; половину всіх законопроектів, що пройшли обидва читання упродовж пів року війни, законотворці розглядали в сесійній залі менше шести хвилин.

Для порівняння. В останню «довоєнну», шосту, сесію ВРУ ці часові показники в рази більші: половина законопроектів, прийнятих у першому читанні, розглядалася до 15 хвилин у залі; до 26 хвилин пленарного часу займав розгляд половини законопроектів, які пройшли обидва читання протягом шостої сесії.

Фактично пів року повномасштабної війни депутати «під куполом» тільки те й робили що натискали кнопки – без скандалів, тривалих виступів з трибуни і бійок, як раніше. Цей «феномен» можна пояснити трьома факторами: наявністю політичного консенсусу – особливо щодо питань оборони та безпеки – і необхідністю негайно реагувати на реалії повномасштабної війни;

загрозою безпеці народних депутатів під час засідань Верховної Ради, – Росія неодноразово «обіцяла» удари по «центрах прийняття рішень»;

відсутністю онлайн-трансляцій засідань, а отже й потреби виголошувати розлогі промови, націлені на виборців.

Але ефективність роботи не дорівнює якості. Нові реалії війни і «турборежим» воскресили старі та створили нові «баги» в системі законотворчості.

Про «баги», «матрьошки» і порушення Конституції

Якщо швидко приймати багато законів, страждатиме якість самих рішень, а певна частина процедур буде ігноруватися.

Законопроект – це дуже важливий документ, який, у разі прийняття, визначатиме, як держава і громадяни мають функціонувати в тій чи іншій сфері. Перш ніж законопроект потрапить до сесійної зали, його мають опрацювати як мінімум комітети, експертні управління ВРУ. З текстом законопроекту і супровідними документами мають ознайомитися народні депутати. Всі ці процедури потрібні для хоч якогось контролю якості того, за що натискають

кнопки законотворці в сесійній залі. Щоб убезпечитися від прийняття поспішних, поганих (популістських, недемократичних, непродуманих) рішень.

Але в умовах війни від виникнення ідеї до прийняття законів минало дуже мало часу. За півріччя повномасштабної війни з'явилося багато законопроектів, які приймалися «з коліс»: п'ять законопроектів було прийнято в день реєстрації; 12 законопроектів – наступного дня після реєстрації. Більшість законопроектів (59%) стали законами вже після першого читання.

Хоча протягом попередніх двох сесій був протилежний тренд: дві третини законів приймалися у другому читанні. На практиці два читання дозволяють краще підготувати законопроект, виправити недоліки та помилки, виявлені при першому читанні. Однак два читання потребують також і більше часу, якого в умовах вторгнення, очевидно, не було. Чи можемо ми бути впевненими, що всі вони якісно виписані й проаналізовані або принаймні прочитані? Ні. Чи знаємо ми, як ці ухвалені рішення вплинуть на країну надалі, зокрема після закінчення війни? Наразі це неможливо оцінити.

Потреба в адаптації законотворчого процесу до умов воєнного стану створила ще одну незвичну парламентську практику – «закони-матрьошки». Це – закони, в яких під однією назвою ховаються кілька різних за предметом регулювання та змістом законів. Зазвичай такі закони мають один зміст і спрямованість на етапі першого читання. Та потім до них вносять поправки, якими фактично додають абсолютно нових положень, що не тільки не розглядалися під час першого читання, а й належать до іншої сфери регулювання.

Наприклад, Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану». В редакції першого читання він стосувався розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями. Але на етапі поправок до другого читання було додано положення, якими розширюються

повноваження Верховної Ради та президента. Зокрема, на основі цих нових норм звільнено Уповноважену Верховної Ради з прав людини Людмилу Денісову. Нові положення, додані до другого читання, не лише стосувалися зовсім іншої теми, а й порушували Конституцію, адже розширювали повноваження Верховної Ради та президента.

Нагадаємо, що нові повноваження Верховної Ради та президента можуть з'явитися лише через зміни до Конституції, що заборонено під час воєнного стану. Але українські законотворці знехтували зазначеною нормою. І це – не поодинокий випадок за пів року війни.

Ще одне фактично порушення Конституції – не підписання президентом прийнятих законопроектів у встановлений 15-денний строк. Така практика існувала і до повномасштабного вторгнення, і не тільки у Зеленського. Проте зараз вона особливо видима – наприклад, на початок вересня назбиралося вже понад два десятки законопроектів, яких президент ані підписує, ані ветоє. Вони перебувають у підвішеному стані місяцями й не набирають чинності. Очевидних причин цього явища немає.

Зокрема це:

Проект Закону про внесення змін до статті 3 ЗУ «Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну «Укроборонпром» та забезпечення їх стабільного розвитку».

Проект Закону про внесення змін до статті 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників.

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення засад організації та ведення руху опору.

Проект Закону про внесення змін до ЗУ «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень.

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів.

Поряд із порушеннями Конституції, інші відхилення від правил видаються не такими значними, хоча їх теж було немало. За пів року війни до 67% законів (тобто дві третини) приймалися з порушеннями процедур розгляду. Здебільшого це були порушення строків та відсутність потрібних висновків експертно-аналітичних підрозділів ВРУ до законопроектів.

Підсумовуючи: повномасштабне вторгнення справді поставило на порядок денний багато термінових питань, тому значний обсяг порушень процедури виправданий, зважаючи на ситуацію. Але це не є нормальною практикою в довгостроковій перспективі.

Наразі постає гостра необхідність у напрацюванні спеціальних процедур, які

зможуть забезпечити легітимне та швидке опрацювання і прийняття законопроектів в умовах війни або за інших надзвичайних обставин, що вимагатимуть швидких і при цьому законних рішень. Потрібен чіткий алгоритм дій, який забезпечить адекватне функціонування системи, аби працездатність парламенту і всієї держави в умовах війни була не дивом, у яке мало хто вірив, а закономірністю – в очах громадян, міжнародних партнерів і ворога.

Після скасування воєнного стану Раді та Кабміну, із залученням експертів громадянського суспільства, потрібно буде провести ревізію прийнятих поспіхом законів, аби виключити можливі негативні наслідки в період мирного життя (*Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/internal/vojennij-parlamentarizm-jak-parlamentariji-vidpratsjuvali-v-umovakh-spilnoji-zahrozi.html>). – 2022. – 12.12*).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

Блог проєкту «Право-Justice», LB.ua: Дистанційне правосуддя: невід’ємний елемент успішної судової реформи

Війна наклала свій відбиток на функціонування всіх сфер життя українського суспільства, зокрема, значно ускладнила доступ громадян до правосуддя. Через неможливість фізичної присутності всіх учасників судового процесу під час засідань, як наслідок, набула неабиякої популярності практика використання режиму відеоконференцій. Так, згідно з офіційною статистикою, у період з 24 лютого по 13 вересня відбулося понад 100 тисяч судових засідань у подібному форматі. Проте вона лише частково вирішує проблему. Війна часто не дає можливості суддям та іншим учасникам судового процесу знаходитися у залах судових засідань через повітряні тривоги, відключення світла тощо. Тож нині питання запровадження повноцінного дистанційного правосуддя, як ніколи, актуальне та потребує ефективного врегулювання.

Це – ще один невід’ємний елемент успішної судової реформи.

Дистанційне правосуддя передбачає проведення судового засідання в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, включно з віддаленою участю суддів, секретарів судів, свідків і експертів, з використанням власних технічних засобів. Онлайн-слухання можуть передбачати надання можливості суду виносити рішення в електронній формі або оприлюднювати їх на вебсайтах судів. Різні країни по-різному вирішують відправлення дистанційного правосуддя: деякі вимагають фізичної присутності судді в приміщенні суду, а деякі – ні. Також відправлення дистанційного правосуддя потребує підтвердження особи, для чого використовують електронні цифрові підписи.

Загальносвітовий тренд на впровадження дистанційного розгляду справ сформувався під час пандемії коронавірусу. У цій сфері яскравими прикладами служать США, Сполучене Королівство, Франція, Естонія та інші. Так, у США дистанційний розгляд судових справ запровадили в деяких штатах в обов'язковому порядку, а в інших – за можливості. У Сполученому Королівстві було збільшено кількість судових засідань, які слухаються у спеціально розробленому мобільному додатку. У Франції подібні слухання відбуваються також по телефону. В Естонії судді та інші співробітники судів дистанційно працюють завдяки впровадженню електронного правосуддя.

Після початку повномасштабного вторгнення вже була спроба, однак невдала, частково врегулювати здійснення дистанційного правосуддя на законодавчому рівні. Так, 16 серпня 2022 р. народні обранці відхилили проєкт закону №7404 про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо здійснення судочинства в умовах воєнного стану.

На жаль, досі існують побоювання, зокрема, у фаховому середовищі, що введення дистанційного правосуддя може призвести до збільшення зловживань з боку суддів, негативно вплинути на дотримання вимог публічного слухання справи, а також підвищити ризики зривів судових засідань через технічні проблеми засобів зв'язку тощо. Тому відповідні законопроекти зіштовхуються з певними проблемами на різних стадіях розробки та розгляду, хоча користь від їхнього прийняття – колосальна.

Наразі кілька законопроектів про дистанційне правосуддя перебувають на стадії фахового обговорення. Зокрема, під час XI Щорічного судового форуму ідею впровадження дистанційного правосуддя в Україні у своїх виступах підтримали Голова Верховного Суду Всеволод Князев, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Наталія Блажівська та Голова Ради суддів Богдан Моніч.

Нещодавно щодо одного з них Європейська комісія з питань ефективності правосуддя

(СЕРЕJ) Ради Європи за запитом Верховного Суду надала свої експертні висновки. Зокрема, вказала, що загалом запропоновані зміни сумісні з Європейською конвенцією з прав людини, узгоджуються з Керівними принципами СЕРЕJ щодо використання відеоконференцзв'язку під час судових розглядів, а також відповідають тим викликам, з якими зіштовхнулася українська судова система в умовах воєнного часу.

Так, експерти-автори висновку СЕРЕJ відзначили, що подальше розширення дистанційного відправлення правосуддя відповідає потребам сучасності, оскільки воно дає судовій системі можливість діяти там, де альтернативою було б повне зупинення роботи судів. Також автори висновку вважають: якщо судові засідання відповідає основним вимогам, які гарантують його справедливості, то присутність суддів у приміщенні суду під час дистанційних слухань не обов'язкова.

Отже, вважаємо, що нині для ефективної імплементації дистанційного правосуддя в Україні потрібно вирішити наступні блоки проблем:

– Паперова справа

У це важко повірити, але досі існує обов'язок друкувати всі документи, які надходять до суду в електронній формі, незалежно від їхнього розміру. Те, що судова справа формується у паперовій, а не цифровій формі, змушує суддів, їхніх помічників, секретарів судових засідань та працівників апарату судів фізично перебувати на робочих місцях. Очевидно, що за таких умов неможливо працювати дистанційно. Також варто згадати, що в умовах війни паперова форма справ призвела до втрати численних проваджень та матеріалів судів, які знаходилися або знаходяться на окупованих територіях.

– (За)Хмарний ЄСІТС

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) побудована за гібридним принципом: частина її функціоналу перебуває на серверах у суді, інша частина – в дата-центрі. На жаль, подібна архітектура системи не дозволяє суддям та працівникам апарату судів отримати дистанційний доступ до свого робочого місця, адже вхід до модуля ЄСІТС

здійснюється з локальної мережі безпосередньо у приміщенні суду. Крім того, для належної роботи модулів ЄСІТС (зокрема, для доступу до справи, підписання рішення тощо) сервер суду повинен мати безперебійне живлення та доступ до Інтернету. У разі довготермінової відсутності світла та зв'язку неможливо забезпечити дистанційну роботу суду. Щоб вирішити цю проблему, необхідно змінити архітектуру ЄСІТС з гібридної на хмарну.

– Свідки

Нині процесуальні кодекси не передбачають можливості дистанційного допиту свідків. Свідки повинні з'являтися до приміщень судів. Так, дистанційне правосуддя не дозволяє вжити належних заходів захисту таких осіб, проте за нинішніх умов відсутність механізму дистанційного допиту свідка може взагалі унеможливити розгляд справи, коли мільйони громадян стали вимушеними переселенцями. Особливо, коли мова йде про осіб, що знаходяться за кордоном.

– Безпека

У багатьох судах відсутні умови для забезпечення хоча б мінімального захисту

від обстрілів. Деякі суди взагалі знаходяться в аварійних будинках або розташовуються поруч зі стратегічними об'єктами, відділками поліції, військовими частинами тощо. Проведення судових засідань у таких приміщеннях не може гарантувати безпеку відвідувачів. Тож, дистанційний розгляд справ – єдиний спосіб мінімізувати наявні загрози для життя та здоров'я громадян в умовах воєнного стану.

Останніми роками Україна демонструє неабиякі результати цифрової трансформації у сфері надання державних послуг. Разом з тим, що стосується судової системи, ще необхідно зробити багато, включно з впровадженням дистанційного правосуддя. Це вирішило б не лише нагальні проблеми українського судочинства, зокрема гарантувало б безпеку всіх учасників судових засідань та забезпечило б своєчасний розгляд справ, але і намітило б шлях для подальшого впровадження загальноновизнаних стандартів правосуддя в Україні (*LB.ua (https://lb.ua/blog/pravo_justice/539923_distantsiyne_pravosuddya.html). – 2022. – 22.12*).

М. Жернаков, С. Берко, Г. Чижик, К. Бутко, Європейська правда: ЄС має зупинити катастрофу в Україні, яку створює рішення Венеційської комісії

У жовтні 2020 року Конституційний суд України ухвалив рішення, яким визнав неконституційною систему електронного декларування чиновників і фактично зніс ключову частину антикорупційної інфраструктури України. Тоді це спричинило масові протести, міжнародний скандал і затяжну конституційну кризу. Президент тоді назвав організаторів рішення «чортами, що під Гелюїн вилізли з політичного пекла», а секретар РНБО Данілов стверджував, що на суддів прямо впливають з РФ.

Тоді ж на запит президента Зеленського Венеційська комісія ухвалила терміновий висновок, у якому чітко написала: такі рішення – наслідок політичної залежності суддів, а

вихід полягає в незалежній процедурі їхнього добору.

Для цього, наголосили експерти, має бути створена незалежна від політиків комісія, яка б складалася з міжнародних експертів (за аналогією з реформою інших судових органів) і представників громадськості (наприклад, делегованих Громадською радою доброчесності). Після того ВК повторила сказане ще двічі, у двох інших своїх рішеннях.

Попри це все близько двох років реформа КСУ не рухалася.

Усе змінило отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС: Єврокомісія і Європейська рада включили реформу КСУ до пункту №1 серед умов отримання статусу

кандидата, без виконання яких Україна не може відкрити перемовини про вступ. Там зазначено: реформа має відбуватися відповідно до рекомендацій Венеційської комісії.

Пріоритетність руху до ЄС для президента Зеленського зіграла вирішальну роль: реформа добору суддів КСУ почала рухатися. У вересні законопроект №7662 ухвалили у першому читанні, і здавалося, що належна реформа Суду, а з нею ефективний захист української Конституції і реформ – не за горами.

Але «зрада» прийшла, звідки не чекали.

Венеційська комісія у своєму свіжому рішенні майже повністю змінила позицію щодо цієї реформи, чим поставила під загрозу системні зміни у КСУ та проклала шлях для неприпустимої для демократії концентрації влади.

Цей текст пояснює, що не так із висновком та як Україні запобігти негативному сценарію.

Фактологічні помилки і хибні висновки

Перш ніж критикувати рішення ВК щодо законопроекту 7662, варто наголосити: Венеційська комісія традиційно дуже прискіпливо ставиться до оцінки ситуації, збирає думки усіх учасників процесу, в тому числі громадськості, що робить її висновки точними щодо фактів та зваженими.

На цьому тлі свіжий висновок ВК є особливо дивним, адже він містить цілу низку помилок і хибних інтерпретацій. Як наслідок – дає рекомендації, які нівелюють саму суть реформи.

Перш за все, Венеційська комісія пропонує встановити, що рішення Дорадчої групи експертів (ДГЕ, яка фактично слугує відбірковою комісією для конституційних суддів) не є зобов'язуючими, а мають рекомендаційний характер. Цього висновку Комісія дійшла на підставі хибного твердження, що, мовляв, доброчесність кандидатів у судді гарантована під час проходження ними спеціальної перевірки.

Але це не так! Спецперевірка, що перевіряє кандидатів на відповідність низці формальних критеріїв, взагалі не має стосунку до перевірки доброчесності.

По-друге, «Венеційка» сама визнає, що запропоноване в законопроекті включення

до ДГЕ по одному представнику президента, парламенту і з'їзду суддів (тобто 3 з 6 членів) загострює питання політизації відбору суддів КСУ. Але, визнавши це, Комісія доходить висновку, що «в нинішніх умовах» запропонований склад можна затверджувати і сподіватися, що міжнародні експерти будуть достатнім стримувачем для політичної частини комісії, хоча досвід України, зокрема під час нещодавнього відбору глави САП, спростовує припущення, що таке «стримування» працює без передбачених механізмів. Примітна деталь: хоча в тексті висновку зустрічається ідея призначення сьомого члена від міжнародників, який би змінив баланс – у висновки (тобто рекомендації для влади) цю тезу не включили.

Це напрочуд нелогічно, адже Комісія сама посилається на позитивний досвід Етичної ради з реформи Вищої ради правосуддя.

Але водночас у своїх рекомендаціях позбавляє ДГЕ всього, що є запорукою успіху поточної судової реформи.

Бо цими складовими успіху є право відсіювати недоброчесних кандидатів і відсутність у «політичної частини» комісії можливості блокувати потенційних агентів змін (яка тут є, у разі розподілу голосів 3/3).

Фактично «Венеційка» у кращому разі прирекла реформу КСУ на повторення долі відбору керівника САП, коли політичні призначенці місяцями вигадували різні приводи, чому не можуть затвердити переможця конкурсу, який не влаштував владу. В гіршому – на проходження до складу КСУ «сірих конячок», біографія яких не має явних плям, за які їх могли б «забанити» міжнародні експерти, але рівень лояльності яких цілком влаштував би політичну владу.

По-третє, ВК різко відійшла від своїх попередніх рекомендацій щодо складу комісії. У своєму попередньому висновку «Венеційка» рекомендувала, щоби до комісії з відбору кандидатів у судді увійшли не тільки міжнародні експерти, а й представники громадянського суспільства (наприклад, члени Громадської ради доброчесності).

У свіжому ж висновку несподівано з'явилась думка про те, що «розмаїття та поляризованість»

громадянського суспільства не дозволить обрати таких представників від громадськості, які задовільнили би усе громадське суспільство. Таке твердження також суперечить попереднім позиціям ВК, яка визнавала важливу роль громадянського суспільства для інституційних реформ в Україні і позитивний досвід Громадської ради доброчесності.

Що ж пішло не так?

Що обумовило таку різницю в підходах і фактично розворот на 180 градусів від не одного, а відразу трьох попередніх висновків?

Напевно, мало вагу те, що експерти ВК (всупереч попередній практиці!) не надсилали проєкт для коментарів Європейській комісії, хоча й послалися на неї у тексті. А от представникам української влади, як завжди, документ надали, в результаті чого перший драфт висновку зазнав значних змін. Можливо, саме тоді в ньому з'явилися зазначені вище неправдиві твердження.

Ми, звісно, не звинувачуємо ВК у будь-чому. Імовірно, цим рішенням Комісія вирішила підтримати Україну в умовах війни, відмовившись різко критикувати законопроект від влади. На це натякає і текст самого документа, кілька разів згадуючи «особливі умови, в яких перебуває Україна».

Але єдність влади і суспільства у питаннях опору російській агресії не означає єдності у питаннях незалежності ключових конституційних інституцій. Владі, особливо у правовій і політичній традиції Центральної та Східної Європи, завжди хочеться мати контроль над конституційними юрисдикціями. Суспільство, навпаки, завжди воліло б мати незалежний запобіжник від зловживань.

Втім, факт залишається фактом: висновок ВК на 100% компліментарний і зручний саме для української політичної влади. Він практично не містить рекомендацій, які мали би захистити українське суспільство від потенційних зловживань з її боку.

І це не просто може нашкодити судовій реформі і євроінтеграції, а й має всі шанси дати «зелене світло» захопленню Конституційного суду з наслідками для демократії, загроза чого

є і так традиційно надвисокою під час війни і відразу після її завершення.

Наслідки «допомоги»

Редакція законопроектів 7662, ухвалена у першому читанні, до висновку ВК, була непоганою. Там уже містилося положення про обов'язковість рішень ДГЕ, і половину її складали незалежні міжнародні експерти.

Венеційській комісії було достатньо повторити свої попередні рекомендації (чого й очікували учасники процесу), дати поради про удосконалення складу ДГЕ та процедур добору – і з їх урахуванням міцний і незалежний Конституційний суд в Україні став би нарешті реальністю.

Натомість після отримання рішення ВК представники влади значно погіршили текст законопроектів, вилучивши з-поміж іншого положення про обов'язковість рішень ДГЕ, на що з радістю «погодилися» депутати. Але це означає, що вправи зі створення цього просто втрачають сенс! А законопроект під виглядом реформи цементує систему та ще сильніше узалежнить Конституційний суд замість його деполітизації.

Може здатися, що це матиме лише довгострокові наслідки. Але це не так.

Чинна політична влада вже контролює п'ятеро суддів КСУ включно з чотирма, яких сама призначила без конкурсу всупереч попереднім рекомендаціям Венеційської комісії. Дві вакансії планує в найближчі кілька місяців заповнити з'їзд суддів. І ще три за квотою парламенту з'явилися буквально вчора. Навіть з часом, необхідним на прийняття закону і формування ДГЕ, це 10 контрольованих суддів – тобто більшість із 18 – максимум до кінця квітня.

І це пряма загроза демократії – як уже зараз, під час війни, так і після неї.

Український Конституційний суд, окрім «традиційних» питань прав людини, вже перевіряє цілу низку принципових речей на відповідність Конституції – судову і медичну реформи, Антикорупційний суд, закон про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, на якому фактично будується фінансова система держави,

і багато інших. А в майбутньому перевірятиме ще більше – від можливості провести дочасні вибори відразу після зняття воєнного стану (що майже напевно продовжить каденцію чинної влади ще на 5 років) до питань реінтеграції окупованих територій і змін до Конституції, необхідних для вступу до ЄС і НАТО.

Усі ці питання розглядатимуть судді, відібрані в найближчі місяці відповідно до нового закону, і каденція яких триватиме дев'ять років.

Таким чином, саме зараз без жодного пафосу і перебільшення – історичний момент, який визначить, як виглядатиме Конституційний суд, а відтак і вся країна, в наступні десятиліття.

Якби Україна нині не воювала за свою незалежність і не мала нагальної потреби приєднатися до західного демократичного світу, ставши частиною ЄС та НАТО, можна було б довше йти шляхом спроб і помилок, яким ми йдемо останні майже 9 років.

Але в умовах збройної агресії РФ ми не маємо такої розкоші, як безкінечний час.

І якщо антиреформа буде проведена, розвернути її у майбутньому буде надзвичайно складно, якщо взагалі можливо. Докази цього ми всі бачимо на прикладі інших країн Центральної та Східної Європи.

Як можна врятувати ситуацію

Теоретично Венеційська комісія може змінити своє рішення на пленарному засіданні 16-17 грудня, хоча до такого кроку ВК вдається вкрай рідко. Та й навряд чи це щось змінить, адже законопроект 7662 депутати збираються голосувати раніше, вже на початку наступного тижня.

Крім цього, за воєнного стану інші інструменти демократії, які зазвичай доступні

суспільству і могли б змінити ситуацію (мітинги, дискусії, відкриті засідання комітетів і публічні слухання), обмежені або взагалі неможливі, а увага суспільства майже повністю прикута до однієї теми – війни.

Єдиний, хто може вплинути на ситуацію і на кого залишається надія – це ЄС, частиною якого ми хочемо стати.

Те, що реформа відбору суддів КСУ є «кандидатським критерієм», визначеним для України, дає ЄС важіль впливу.

Традиційно саме через чітку і непохитну позицію міжнародних партнерів нам вдаються позитивні зміни в судовій системі.

Свого часу саме позиція ЄС і МВФ зробила можливим ухвалення закону про Антикорупційний суд у редакції, яка гарантувала його дієвість через ключову роль незалежних міжнародних експертів. Роль країн G7 була неоціненною під час ухвалення законів про реформу ВРП і ВККС, що розвинули цей успіх і вже дають безпрецедентні плоди.

На полі ЄС зараз більше, ніж м'яч. Бо мова не про ігри, навіть фігурально. А про долю України і про те, бути їй демократією чи ні.

Альтернатива чіткій позиції ЄС щодо КСУ є не просто поганою, а катастрофічною.

Бо значно гіршою, ніж просто відсутність змін, є антиреформа, яку охрестили реформою і дали «зелене світло» на найвищому рівні в Європі. Це не тільки дасть на роки узалежнити ключову конституційну юрисдикцію, а й сприятиме швидкому руху в бік від демократії країни, яка сьогодні є взірцем гідності та свободи і надією для всього вільного світу.

Будь ласка, давайте цього не допустимо (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/8/7152120/>). – 2022. – 8.12).

Д. Кривошеєв, О. Лимар, Д. Давиденко, Європейська правда: Чи склав парламент іспит від ЄС? Аналіз виконання Україною критеріїв Єврокомісії

13 грудня Верховна рада ухвалила три закони, що мали статус навіть більший, аніж просто «євроінтеграційні». Проведення

реформ, передбачених цими законами, є одними з умов для початку переговорів щодо членства України в Євросоюзі.

Як відомо, у червні 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус країни-кандидата в члени Євросоюзу за умови виконання сімох рекомендацій, які стосуються реформи добору суддів Конституційного суду та судової реформи, боротьби з корупцією та відмиванням коштів, належного впровадження антиолігархічного законодавства, ухвалення нового закону про медіа, а також забезпечення прав національних меншин.

Утім, і після цього засідання не можна говорити про те, що Україна виконала домовленості з ЄС. Київ справді демонструє прогрес у виконанні всіх рекомендацій Єврокомісії. Але досі жодна з них не виконана повністю.

Коаліція «Реанімаційний пакет реформ» підготувала аналіз того, де перебуває Україна у виконанні кожної з рекомендацій Єврокомісії.

Реформа процедури добору суддів КСУ

Запровадити прозорий і незалежний конкурс для кандидатів на посади суддів Конституційного суду – це давня рекомендація міжнародних партнерів України. Про доцільність цього не раз заявляли послы країн G7, про це йшлося у висновках Венеційської комісії – але українська влада не квапилася втілювати цю пораду.

Навіть у липні 2022 року, всупереч рекомендаціям Єврокомісії та з порушенням вимог закону про Конституційний суд, Верховна рада призначила суддею КСУ народного депутата від «Слуги народу» Ольгу Совгірю. Та після того реформа усе ж почалася.

У вересні Рада ухвалила в першому читанні законопроект № 7662, а 13 грудня затвердила його в цілому – але з ним не все добре. Запроваджується новий спеціальний орган – Дорадча група експертів (ДГЕ), яка має оцінювати передусім моральні якості та доброчесність кандидатів, а її висновки будуть обов'язковою умовою для того, щоб кандидат проходив на наступний етап конкурсу.

Однак проблема у тому, що половину складу ДГЕ сформують президент, Верховна рада та з'їзд суддів, тож існує шанс формування ними спільної позиції, за якої без їхнього

голосу буде неможливо дати «зелене світло» тим кандидатам, яких влада (суддівська або політична) вважатиме неугодними.

Остаточний висновок щодо тексту ухваленого закону можна буде зробити, коли його опублікують на сайті ВР, тобто за кілька днів. Але наразі видається, що ухвалений закон потребує доопрацювання.

Судова реформа

Друга рекомендація ЄС стосується завершення перевірки доброчесності членів Вищої ради правосуддя (ВРП) та проведення добору кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Ці очікування теж з'явилися не зараз: міжнародні партнери закликають до цього з 2019 року.

ВРП і ВККС є серцем усієї судової системи, адже саме вони мали б визначати стандарти доброчесності, незалежності та професійності усіх суддів в Україні.

Але у 2016 році, коли створювалися ці органи, більшість у їхньому складі отримали представники тоді ще нереформованого і загалом недоброчесного суддівського корпусу.

А деякі члени ВРП є учасниками корупційних скандалів.

Виконання рекомендації Єврокомісії щодо завершення добору членів ВККС зараз перебуває на початковій стадії: через повномасштабну російську агресію початок конкурсу до ВККС перенесли на липень цього року, а прийом документів тривав до 22 серпня.

Дещо краща ситуація – з оновленням ВРП. Чинні члени ВРП всіляко намагалися уникнути перевірки з боку Етичної ради, але коли це не вдалося – 12 людей просто звільнилися за власним бажанням. Ще одного члена ВРП звільнили на підставі висновку Етичної ради. Тобто всього у ВРП утворилося 17 вакансій, що дозволяло на 80% оновити її склад.

Зараз заповнено лише сім посад, але конкурси ще тривають.

Загалом, на думку експертів «Реанімаційного пакета реформ», виконання цієї рекомендації Єврокомісії перебуває в активній стадії та наближається до завершення.

Боротьба з корупцією

У цій сфері Україна повністю виконала лише одну частинку рекомендації ЄК: 19 липня 2022 року на посаду керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначено переможця конкурсу Олександра Клименка.

Конкурси на посаду очільників Національного антикорупційного бюро та Агентства з розшуку та менеджменту активів ще тривають.

А ось «посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань, а також забезпечення належної динаміки судових справ та винесених вироків» (як це формулює Єврокомісія) – ще попереду.

Це завдання є комплексним і залежить від цілої низки заходів. Наприклад, необхідно позбавити СБУ й НАЗК невластивих їм функцій: боротьба з економічними злочинами та надання пропозицій щодо накладання міжнародних санкцій відповідно.

Боротьба з відмиванням коштів та правоохоронна реформа

За першою частиною цієї рекомендації Україна одночасно пасе задніх та перебуває на передовій.

Наша країна входить до топ-15 країн світу за виведенням капіталу (майже 11 млрд дол щорічно) і водночас є однією з країн-лідерів із відкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників (КБВ).

При цьому саме відкриття інформації про КБВ є однією з головних рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF).

Зараз одне з найважливіших завдань України – визначити державний орган, відповідальний за формування та реалізацію політики щодо бенефіціарної власності.

У тому ж блоці Єврокомісія чекає від України ухвалення комплексного стратегічного плану реформування правоохоронного сектора.

Формально цю рекомендацію можна виконати найближчим часом відповідно до вже наявних напрацювань МВС (завершення реалізації Стратегії розвитку органів МВС до

2020 року), Міністерства юстиції (у межах розділу «Юстиція» Плану відновлення України) та Офісу генерального прокурора (проект Концепції реформи кримінальної юстиції до 2030 року).

Та реально є потреба оновити ці документи.

Під час повномасштабної російської агресії перед правоохоронним сектором України постали нові виклики, як-от притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах і злочині агресії. Зараз за цією класифікацією зареєстровано понад 32 тисячі кримінальних проваджень, а з деокупацією територій кількість цих проваджень лише зростає.

Тому необхідні комплексні реформи у сферах військової та воєнної юстиції, а також громадського порядку.

Боротьба з впливом олігархів

Інша рекомендація Єврокомісії стосується конкретного нормативно-правового акта – ухваленого у вересні 2021 року закону про олігархів.

ЄК наголошує на необхідності належного впровадження цього законодавства відповідно до майбутнього висновку Венеційської комісії. Але цього висновку досі немає.

Також досі не запроваджений передбачений законом Реєстр олігархів.

З одного боку, це свідчить про проблеми з розробленням дієвої методики віднесення конкретної особи до олігархів. А з іншого – погіршення фінансового становища найбагатших громадян України внаслідок війни ускладнює використання терміну «олігарх».

Реформа медіаправа

До певної міри обмеження впливу олігархів стосується також наступна рекомендація Єврокомісії – ухвалення закону про медіа, який узгоджує законодавство України з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги.

Значним прогресом у виконанні цієї рекомендації ЄК стало ухвалення нового закону про медіа у другому читанні 13 грудня. Зокрема, цей документ посилює повноваження

медійного регулятора – Національної ради з питань телебачення і радіомовлення.

Але тепер наступним необхідним кроком буде ухвалення окремого закону про телерекламу. У ЄС цю сферу регулює Директива, тоді як в Україні – окреме законодавство.

Без нового закону про телерекламу навряд чи буде можна назвати рекомендацію ЄК щодо медіареформи виконаною повністю.

Реформа законодавства щодо нацменшин

Рекомендація Єврокомісії щодо забезпечення прав національних меншин не є унікальною для України. Раніше відповідні законодавчі акти під час вступу до ЄС ухвалювали в Румунії, Болгарії та Хорватії.

Певна складність полягає в тому, що питання дотримання прав національних меншин і корінних народів забезпечується низкою законів і нормативних актів, а не одним документом.

Права меншин враховуються в освітній сфері, децентралізації, мовленні, культурі, залученні та управлінні, запобіганні дискримінації тощо. Але й саме рекомендація Єврокомісії сформульована доволі абстрактно.

Тому прогресом у виконанні цієї рекомендації ЄК можна вважати ухвалений 13 грудня в цілому закон «Про національні спільноти в Україні».

Загалом розроблення всього законодавства у сфері забезпечення прав меншин має відбуватися в комунікації з Європейською

комісією та Радою Європи (Венеційська комісія).

Висновок. Де перебуває Україна?

Отже, наразі не завершено виконання жодної з рекомендацій Єврокомісії.

За більшістю пунктів воно залежить від ухвалення Верховною радою відповідних законопроектів (частина вже ухвалена, але є питання щодо якості), а також від завершення конкурсів до антикорупційних і суддівських інституцій, як-от НАБУ, АРМА, ВРП, ВККС тощо.

І якщо до кінця 2022 року парламент потенційно здатний ухвалити більшу частину необхідного законодавства, то конкурсні процедури ще не завершаться.

Утім, Єврокомісія зараз також не поспішає з підготовкою оцінки окремих рекомендацій або їхніх частин. Тож Україна в змозі вчасно завершити усі процедури.

Виконання цих семи рекомендацій, між тим, потрібно не лише для подальшої інтеграції України до ЄС.

Ці реформи самі собою мають визначити незалежність і стабільність державних інституцій на роки вперед, забезпечивши подальший демократичний розвиток України як правової держави – те, за що зараз українці борються на фронті у війні проти Росії (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/14/7152454/>). – 2022 – 14.12).

О. Гнатенко, Mind: Ліквідація ОАСК: чому саме зараз Верховна Рада спромоглася це зробити. І яких наслідків варто очікувати

Напередодні Верховна Рада ухвалила рішення щодо ліквідації Окружного адміністративного суду міста Києва. Цьому передувало внесення голови цього суду – одіозного судді Вовка – до санкційного списку Держдепартаменту США. Проте це рішення Верховної Ради, що ухвалено 310 голосами народних депутатів вчора, чомусь не знайшло продовження після реєстрації відпо-

відного законопроекту півтора роки тому. Відтак, попри постійні нарікання на роботу цього судового органу з боку і представників влади, і громадськості, і ЗМІ, він усе-таки продовжував працювати і розглядати позови до державної влади. Чому ж саме зараз настав час для ліквідації ОАСК і які висновки з цього рішення ВР можна зробити? Своїми думками поділився із Mind старший партнер, керівник судової

практики АО «Легал Хаус» Олексій Гнатенко.

Що відбулось напередодні?

Бачу два аспекти цього рішення ВР про ліквідацію ОАСК: перший – юридичний, другий – політичний. Якщо говорити про юридичний аспект, то формально як невідкладний президентський проєкт закону про розпуск ОАСКу знаходиться у Верховній Раді з квітня 2021 року. І нічого за цей час не відбулося.

Тобто в цьому є виключно політичний підтекст, адже минулого тижня Держдепартамент США відніс керівника ОАСК до санкційного списку. Відбулася процедура визнання токсичності керівника ОАСКу.

У цьому є певна закономірність. Ми знаємо, що НАБУ вже давно намагається якимось чином розслідувати кримінальні правопорушення, пов'язані з їх вчиненням посадовими особами ОАСКу, в тому числі й керівника суду.

Отже, рішенням щодо голови суду Держдепартамент підтвердив свою планомірну і закономірну роботу щодо детоксикації української судової системи. ОАСК, на думку американських можновладців, був занадто корумпованою судовою інстанцією, щоб проводити реформи в Україні.

Чому це сталося саме зараз?

Можливо, це прив'язано до якихось геополітичних процесів, тому що боротьба з корупцією триває, попри те що зараз ми перебуваємо у стані війни з росією. Звичайно, американці вимагають результату, зокрема й пов'язаного з реформою у судовій системі.

Якщо відповідати на запитання, чому саме зараз, то, можливо, це є пряма вимога наших міжнародних партнерів для того, щоб побороти ядро корупції в нашій країні. Але це лише їхня візія.

Попри це залишається відкритим питання, чому «невідкладний» законопроект, який був запропонований президентом України в квітні 2021 року, півтора року пролежав, а тепер за нього були готові проголосувати 310 народних обранців.

Це свідчить про політичний консенсус. Але чому цього консенсусу не було півтора

роки тому, коли президент мав підтримку і парламент складала абсолютна монобільшість? Тоді навіть можна було зміни до Конституції проводити із таким складом.

Які наслідки може мати це рішення?

Прогнозую складні юридичні наслідки. Система не залишить це рішення без відповіді. Надалі можуть бути звернення і до Конституційного суду, і до інших судових інстанцій. Думаю, що це лише початок історії з ліквідацією ОАСК.

Крім того, ліквідація даного суду передбачає запуск низки процесів і виникнення безлічі запитань до цього рішення з огляду на українське законодавство.

Так, зокрема, під час дії правового режиму воєнного стану не може бути жодного позбавлення суддів їх повноважень. Закон передбачає лише, що судді ОАСК можуть бути відсторонені від суддівської діяльності. Вони все одно фінансуватимуться з держбюджету України.

Наступне питання – це створення нового суду. Під час воєнного стану це є дуже проблематичним. Законодавство передбачає створення комісій, проведення повноцінного конкурсу. Ці процедури на сьогодні теоретично можливо виконати, але скільки це забере часу, невідомо. Не кажучи вже про те, скільки знадобиться ресурсів, зокрема і фінансових.

Вища рада правосуддя сьогодні не повноважна, тож відсторонити суддів від їхньої діяльності вона не може. Тому ми маємо певну правову колізію, коли орган, який має право відсторонювати суддів, недієздатний. Ці судді ОАСК все одно будуть отримувати заробітну плату, яка визначена відповідно до штатного розпису, затверджена – тож для них нічого не зміниться. Вони просто перестануть вершити правосуддя.

Терміни виплати зарплат суддям залежать від того, чи суддя призначений на перший строк, чи вже пожиттєво.

До того ж мало віриться, що ці судді будуть вимушені проходити серйозну переатестацію. Ймовірно, це відбуватиметься так само, як реформа з переходу з міліції у поліцію, коли

потрібно було просто здати іспити, пройти через певні комісії. Тож, скоріше за все, подібна процедура очікує і на суддів ОАСК, коли вони будуть переходити в інший судовий орган, який буде створений замість ОАСК.

Чи можуть бути питання щодо законності цього рішення?

Ліквідувати певний судовий орган, відповідно до Конституції, має право президент України. Проте чи стала ця ліквідація наслідком природного консенсусу, чи тиском міжнародних партнерів?

Краще б це було внутрішнім політичним консенсусом, а не вимогою ззовні. Тоді можна було б вірити у перспективність цієї процедури.

Але за багатьма ознаками, це виключно вимога західних партнерів: «Шановні, якщо ви хочете допомоги, проводьте внутрішні реформи». І це дуже погано під час війни. Бо якщо б це була політична воля президента, то ще минулого року ВР мала б невідкладно проголосувати цей законопроект.

Що буде із справами, підсудними ОАСК?

ОАСК відповідає за юстицію тих спорів, які подані проти держави в місті Києві, щодо суб'єктів, які зареєстровані на Печерську або мають яесь відношення до міста Києва. Тому сказати, що це суд, який розглядав справи, порушені проти представників Офісу Президента, Кабміну чи Верховної Ради, не можна. Цей суд розглядав справи і проти інших державних органів.

Зараз у провадженні ОАСК знаходиться близько 20 000 справ. Процедура ліквідації повинна передбачати перехідні положення щодо передавання цих справ до суду, який буде згодом створений. У цьому я не бачу проблеми. Так, на прикладі ВАКС ми знаємо, яким чином відбулася передача справ. Ми знаємо історію створення правоохоронних органів – НАБУ і ДБР, підслідність яких була до цього передбачена за Нацполіцією та СБУ.

Проблема в іншому. Згідно із ст. 10 закону про правовий статус воєнного стану, під час цього стану не передбачена процедури ліквідації судів. Яким чином у подальшому

буде реалізуватись саме цей закон? Яким чином ці справи будуть передані правонаступнику або новому суб'єкту судових повноважень, який буде реалізовувати ці провадження? Така процедура має бути визначена законом, що його має ухвалити ВР.

Якщо ми говоримо про якусь роботу над судовою реформою, то вона має певну «Дорожню карту», зокрема перехідні періоди, відповідних виконавців, дедлайни для певних процесів і процедур. Але зараз ми бачимо політичне рішення, коли просто потрібно показати КРІ для того, щоб щось отримати. Ми маємо велику проблему в тому, що це відбувається не природним шляхом, не еволюційним, а революційним.

То як же боротися з корупцією?

Дуже багато процесів розсинхронізовані, тож говорити про ефективність наразі важко. Підвищити ефективність боротьби з корупцією можливо буде лише тоді, коли багато процесів буде синхронізовано: наприклад, створення НАБУ, ВАКС тощо. І це стосується не тільки правосуддя, а й органів центральної виконавчої влади.

Наразі бачу дуже багато прихильників внесення змін до Конституції. Але Конституція, яка в нас діє зараз, дійсно є оптимальною, за винятком певних елементів, але це предмет для іншої дискусії.

Є певні вади в державній структурі, але корупції це стосується мало – наразі це питання того, як ухвалюються управлінські рішення в державі. Але це зовсім інший вид реформ. Це не про корупцію.

Для боротьби з корупцією достатньо як структури, так і наповненості, і змісту нашої сьогодишньої Конституції. Але проблема не в Конституції, а в її розумінні. Тому не можу сказати, що певний орган потрібно ліквідувати, а інший – реформувати чи переобрати.

Я вважаю, що Україна на сьогодні має всі ознаки повноцінної держави і державності. Але проблема в суспільному договорі. Слід дотримуватись основного принципу невідворотності покарання за злочин. Якби це працювало, то цього було б достатньо, щоб налагодити всі процеси в державі.

Варто зменшувати вплив людського фактору в будь-яких системах, всюди, де це можливо, користуватись автоматичними системами обрахунку. Наприклад, для того, щоб не могла вийти людина в ЦВК і сказати, що «протоколи ще не всі прийшли, але ми можемо назвати певну людину переможцем перегонів».

Після Революції гідності відбувся квантовий стрибок, коли ми побачили відкриту систему торгів – і це дійсно ефективно, адже раніше закупівлі у нас були кулуарні. Тому не треба міняти Конституцію. Треба просто ставитися до неї як до основного закону.

Вже зараз у розбудові держави ми переходимо на зовсім інший рівень. Війна формує нову реальність, нові відносини в суспільстві. Коли все починається з громадянина, зокрема через територіальні громади, через реформу децентралізації, яка потроху запрацювала. В подальшому це буде вектором розвитку нашої держави. Крім того, це сформує ті горизонтальні відносини між бізнесом, громадянином і державою, які дозволять на цьому базисі формувати новий суспільний договір (*Mind* (<https://mind.ua/openmind/20250711-likvidaciya-oask-chomu-same-zaraz-verhovna-rada-spromoglasya-ce-zrobiti>). – 2022. – 14.12).

Я. Юрчишин, LV.ua:

Ліквідація, про яку так довго говорили, таки відбулася

Верховна Рада України 310 голосами (конституційна більшість + 10 депутатів) 13 грудня 2022 року ліквідувала сумнозвісний Окружний адміністративний суд Києва. Ламаючи традицію понад два тижні утримувати законопроекти, проголосовані ВРУ, Президент Зеленський того ж таки 13 грудня ввів закон у дію. Ще зранку 12 грудня цього законопроекту не було в порядку денному. А менш як місяць тому Андрій Смирнов, заступник керівника Офісу Президента, відповідальний за роботу із судовою гілкою влади, повідомляв, що ліквідація ОАСК відбудеться не раніше ніж влітку 2023 року. Що ж трапилося і чому здається, що процедура ліквідації найодіознішого суду, голову та кількох суддів якого підозрюють не будь у чому, а в спробі повалення конституційного устрою та реставрації утікача Януковича на президентській посаді, відбулася нібито так неочікувано і оперативно. Тож розберімося.

Прелюдія з багатьма відомими

Що таке ОАСК і чому на ньому світ клином зійшовся? Система адміністративних судів в Україні покликана розглядати позови проти державних установ. Такі суди існують у кожному регіоні, але простому суду в Києві випала надзвичайна доля – вирішувати всі

суперечки громадян із центральними органами влади. У спадок від країни рад Україна отримала надзвичайно централізовану систему, більшість органів влади мають юридичну реєстрацію в Києві, тому ОАСК став золотим судом для кожної влади. Товаришуючи із суддями ОАСК, влада фактично отримувала індульгенцію від позовів громадян. Саме тому Андрій Портнов і Сергій Ківалов у часи Януковича зробили все, щоб наповнити ОАСК своїми людьми. І їм це вдалося. З часом судді ОАСК, особливо їхній голова Павло Вовк, відчули себе понад законом і почали, цитуючи суддю Аблова, «чудити».

І «чудили» добротню:

- відстороняли від виконання обов'язків міністра охорони здоров'я Уляну Супрун;
- забороняли декомунізацію проспектів Московського та Ватутіна в Києві;
- поновлювали на посадах звільнених голову ДФС Романа Насірова і заступника генпрокурора Миколу Голомшу;
- скасовували рішення про націоналізацію ПриватБанку;
- призупиняли перейменування УПЦ Московського патріархату;
- захищали школярку від нового правопису, скасовуючи його введення;
- постійно брали лікарняні, щоб уникнути переатестації і таки уникли її, залишившись

єдиним судом, де більшість суддів не відчули реформи 2016 року.

Не дивно, що багато суддів ОАСК стали фігурантами кримінальних розслідувань. Але вишенькою на торті виявилось розслідування Національного антикорупційного бюро у 2019 році. На плівках зафіксованих розмов суддів ОАСК чітко простежується створення паралельної системи влади в Україні із залученням суддів ОАСК, Конституційного Суду (зокрема, ексголови Тупицького), НАЗК, тиск на журналістів і спроби домовлятися з МВС. Здавалося б, наведення порядку близько, бо саме в цей час на Банкову приходить команда Володимира Зеленського з амбітною ціллю провести реальну судову реформу замість тієї, наслідків якої (переатестації через ВККС) судді «вовчого суду» уникли.

Полювання на вовків у мантіях

Але не так сталося, як гадалося. Нова влада не поспішала реагувати на найкорумпованіший суд України. Не викликали реакцію влади і задоволення ОАСКом позовів Портнова заборонити святкування річниць кількох героїв ОУН-УПА або накази Міносвіти придивитися до підручників історії, де йдеться про роль «беркутівців» у вбивствах на Майдані. Не допомогли й нові обшуки і підозри щодо суддів ОАСК, голови Державної судової адміністрації, колишніх високопосадовців та інших осіб щодо створення злочинної організації; захоплення держави; зловживання впливом; втручання у діяльність державних діячів і створення штучних перешкод для діяльності ВККС і її членів. Підозри суддям передали 17 липня 2020 року. Але це не спонукало владу діяти.

І тут у гру вступили сили, які в нашій історії завжди компенсують «нерішучість» влади: громадянське суспільство та міжнародна спільнота. Ініційована журналістом Данилом Мокриком петиція набрала необхідні 25 тисяч голосів, і в жовтні Президент розпочав консультації з Вищою радою правосуддя щодо ліквідації ОАСК (перший необхідний крок, який, проте, може тривати вічно). А вже після потрапляння Вовка на обкладинку журналу Financial Times як символу української судової

корупції та відмови МВФ у лютому 2021 року надавати черговий транш через зупинку реформи суду 13 квітня 2021 року Президент ініціював невідкладну ліквідацію ОАСК і створення Київського міського адміністративного суду з перебиранням повноважень ліквідованої структури. І почалися довгі місяці невідкладної ліквідації.

Невідкладність на 20 місяців

Усе можна списати на війну. Така вже в нас традиція останніх років. Але ОАСК чудив і під час війни. Хоча після повномасштабного російського вторгнення, 24 лютого, Окружний адміністративний суд на понад місяць припинив ухвалювати будь-які рішення. Свою роботу ОАСК відновив лише у квітні і відтоді ухвалив десятки тисяч рішень, серед яких:

– про довиплату 3,6 млн грн вихідної допомоги нещодавно звільненому судді Конституційного Суду Олександр Литвинову. Його звільнили у квітні через закінчення терміну повноважень, у травні ОАСК відкрив за його позовом провадження – і вже у вересні задовольнив (швидкість ракети, як для судової системи України, але не дивно, зважаючи на дружні стосунки ОАСК і попереднього складу КСУ, проходження суддів цих установ в одних кримінальних справах);

– у серпні суддя Аблов скасував квітневі постанови Національної комісії регулювання енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) про позбавлення підприємства ТОВ «ПВ Солар Стейшн» ліцензії з виробництва електроенергії та права на «зелений тариф». НКРЕКП прийняла це рішення як елемент реалізації законів про воєнний стан, оскільки один співзасновник і кінцевий власник компанії є російським громадянином;

– відкрив справу про поновлення на посаді судді Верховного Суду судді Богдана Львова, якого було звільнено через наявність російського громадянства.

Дійшло до того, що секретар РНБОУ Олексій Данілов згадував ОАСК як елемент спецоперації рашистів, аби юридичними засобами повернути до влади режим Януковича після 24 лютого. Він нагадав, що в грудні 2021 року суд зареєстрував

позов експрезидента Віктора Януковича про оскарження його самоусунення з посади. Він також згадав про «суддів, які хотіли повернути Януковича» після початку повномасштабного вторгнення Росії. За словами секретаря РНБОУ, коли Янукович був у Мінську в березні 2022 року, «ми розуміємо, що це були підготовчі процеси, щоб юридично «повернути» повноваження Януковича рішенням так званого ОАСК».

Та влада все чекала зручного моменту. Чи то концентрації політичної волі. І тут на сцену знову вийшли міжнародні партнери і громадськість. 10 грудня, у Всесвітній день боротьби з корупцією, Державний департамент США оголосив про запровадження санкцій проти голови Окружного адмінсуду Києва (ОАСК) Павла Вовка, а також двох найближчих членів його родини. Санкції були введені відповідно до «закону Магнітського» і полягають перш за все у візових обмеженнях. І з цього моменту громадські активісти почали обривати телефони та месенджери представників влади щодо невідкладної такої нарешті ліквідації.

Погодинна розв'язка?

12 грудня 2022 року законопроекти про ліквідацію ОАСК і створення КМАС стали предметом дискусії на погоджувальній раді фракцій. Керівники фракцій “Слуга народу” (Давид Арахамія персонально обіцяв рішення з цього питання в розмові з волонтерами, зокрема, з керівником військового напрямку Благодійного фонду Сергія Притули Романом Сініциним), “Голосу” та “ЄС” активно підтримали ліквідацію. Проти виступили представники “Батьківщини” та груп, що утворилися на базі ОПЗЖ. Логіка опонентів була різною. “Батьківщина” наголосила на потребі персональних рішень проти суддів-корупціонерів, а не ліквідації суду. Представники ОПЗЖ – на незаконності та втручанні в судову гілку влади (хоча процедура ліквідації чітко прописана в законах і дотримана повністю). Але ніщо не змогло зупинити ліквідацію, час якої настав.

Профільний комітет підтримує законопроекти за основу і в цілому.

Законопроекти потрапляють на перші місця в порядку денному, і цей порядок затверджує погоджувальна рада керівників фракцій увечері 12.12. У цей момент з'являється інформація, що представниця екс-ОПЗЖ Антоніна Славицька, яка, за інформацією слідчих органів, згадується на плівках Вовка, планує блокувати розгляд рішення в цілому, вимагаючи правок до другого читання. Ранкова погоджувальна рада 13 грудня диспозиції щодо цього законопроекту не міняє.

Засідання 13 грудня розпочинається з промов спікера естонського Рійгікогу (парламенту) Юрі Ратаса та президентки Європарламенту Роберти Мацоли. Наступне питання – ліквідація ОАСК. Виступи представників фракцій. “Слуга народу”, “Голос” і “ЄС” вимагають невідкладної ліквідації ОАСК, “Батьківщина” наголошує, що вважає рішення некоректним, бо потрібно карати не інституції, а тих, хто персонально займається корупцією. Антоніна Славицька повторює про незаконність такого рішення та порушення її права на правки. Але спікер парламенту послідовно ставить питання про прийняття за основу та в цілому згідно з домовленостями на погоджувальній раді представників фракцій.

310 голосів за. Усі фракції. Лише двоє утрималися – Георгій Мазурашу зі “Слуги народу” та Олег Макаров з “Голосу”. Останній постійно наголошував ще на засіданні комітету на потребі очищати судову гілку влади не політичними, а юридичними методами та прогнозував оскарження рішення та скасування його через три місяці. Ці тези він підтвердив пізніше у виступі в парламенті. На відміну від колег з багатьох фракцій, які мали аналогічну позицію, Макаров проявив її і в голосуванні. Мати позицію, яка не корегується політичною кон'юнктурою, – це сильно. Хай навіть вона розходиться з нашою. Бо саме це і є демократією. Далі Рада надала дозвіл голові парламенту невідкладно підписати законопроекти та направити Президенту.

Безпрецедентно, але Президент підписав законопроекти та прозвітував про це вже увечері 13 грудня. Хоча раніше навіть такі критичні закони, як бюджет на 2023 рік,

вилежувалися в Офісі Президента тижнями. Тож суд ліквідовано, а що ж далі?

Не ліквідацією єдиною

Далі питання полягає у двох площинах. Чи реально оскаржити це рішення та що буде із суддями ОАСК, перш за все з головою Павлом Вовком?

Опоненти, насамперед судді ОАСК, уже почали готувати підстави для оскарження в суді. Звинувачуючи владу в політизації процесу. Хоча ще раз наголошу – усі вимоги процедури ліквідації суду були втілені. Тому найімовірніше, оскаржувати будуть через КСУ порушення процедури прийняття. Базою може стати позиція Антоніни Славицької про незабезпечення її, як депутата, права подавати правки. Для цієї процедури необхідне подання 45 народних депутатів. Шанс знайти їх достатньо великий, особливо серед експезежешників, бо друзів Ківалова і Вовка там куди більше, ніж одна Славицька. Питання, чи будуть вони достатньо сміливими для подачі в КСУ, відкрите. У залі значна частина їх

голосувала за чи не голосувала. Тож стежимо за цією процедурою.

Чи дадуть Вовку втекти, як перед тим дозволили виїхати на лікування ексголови НБУ Кирилу Шевченку та багатьом іншим фігурантам кримінальних проваджень. Якщо влада може не випускати з України мера Чернігова Атрошенка чи не випускати, ба навіть позбавляти громадянства й інформувати про це на кордоні олігарха Геннадія Корбана, то питання риторичне. Може, якщо захоче.

А ні, є ще одне питання – справи ОАСК. Їх повинні передати новоствореному КМАС, а для його створення необхідна повноцінна, робоча Вища кваліфікаційна комісія суддів. Створення якої блокують самі судді, постійно відкладаючи свій з'їзд. Для утворення нового суду необхідно від трьох місяців до пів року. Хоча можна і швидше. Та в будь-якому разі позивачі в ОАСК, особливо добросовісні громадяни, точно отримають кращу якість рішень, ніж можна було очікувати у «вовчому суді» (*LB.ua (https://lb.ua/news/2022/12/14/539105_likvidatsiya_pro_yaku_dovgo.html)*. – 2022. – 14.12).

Л. Ржеутська, DW: ОАСК ліквідували: що далі?

За ліквідацією скандального Окружного адміністративного суду Києва (ОАСК) має прослідувати формування нової незалежної судової інституції. Це може бути не просто, зазначають експерти.

Після голосування у Верховній Раді конституційною більшістю у 310 голосів за законопроект з ліквідації скандального Окружного адміністративного суду Києва (ОАСК) та створення замість нього нового Київського міського окружного адміністративного суду (КМОАС) президент України Володимир Зеленський блискавично його підписав в той же день. «Ця історія завершилася. А історія реформ триває – триває навіть під час такої війни», – сказав президент у своєму телезверненні 13 грудня, коментуючи ліквідацію ОАСК. Однак нова судова інституція, яка має прийти на заміну суду зі скандальною репутацією з'явиться ще не скоро, попереджають експерти.

Щонайменше рік на створення суду

Новий Київський міський окружний адміністративний суд повноцінно запрацює лише тоді, коли буде укомплектований новими суддями, що пройдуть конкурсний відбір, незалежне оцінювання та перевірку на добросовісність. Цей процес має забезпечити Вища рада правосуддя (ВРП), яка за законодавством здійснює призначення, звільнення чи переведення суддів у новий суд за рекомендаціями Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Відповідно до перехідних положень до конституції, судді у новий суд можуть бути набрані лише за конкурсом, а до цього пройти кваліфікаційне оцінювання ВККС.

Однак проблема в тому, що і ВРП, і ВККС зараз не працюють, і самі перебувають у стані реформування, зауважують експерти. Щоб Вища рада правосуддя відновила свою

роботу, потрібно ще обрати вісім членів і це може зробити з'їзд суддів, який запланований на січень, зазначила в інтерв'ю DW експертка Центру протидії корупції Галина Чижик. Як вона сказала, «суддівська мафія» може мати плани заблокувати відновлення ВРП, «бо вони не зацікавлені, аби цей орган розпочав працювати, бо це орган контролю за суддями, який їх може звільнити».

У Вищій кваліфікаційній комісії зараз триває ще конкурсний відбір, і склад ВККС буде призначений щонайраніше навесні, сказала вона. Водночас опитані DW експерти не виключають, якщо з'їзд суддів у січні таки відбудеться, а оновлена ВККС розпочне свою роботу влітку, то на кінець 2023 року Київський міський окружний адміністративний суд може запрацювати. Але це – «ідеально-оптимістичний варіант.» Утім, є і більш песимістичні сценарії.

Чи стане Конституційний суд на захист ОАСК?

Існує ризик того, що нинішні представники ліквідованого ОАСК оскаржуватимуть у Конституційному суді ліквідацію свого суду, де ухвалювалося чимало резонансних рішень. Серед них і справа колишнього керівника Державної фіскальної служби Романа Насірова, і визнання незаконною націоналізацію «Приватбанку», і призупинення перейменування Української православної церкви (Московського патріархату) тощо.

Судді ОАСК вже заявили, що ліквідація Окружного адміністративного суду Києва не відповідає Конституції України, положенням законодавства та вимогам воєнного часу. Про це йдеться у заяві ОАСК, оприлюдненій на офіційному сайті відомства ввечері у вівторок. «Судді і працівники апарату суду будуть діяти відповідно до приписів Конституції України та профільного законодавства, неухильно виконувати покладені на них обов'язки, як це відбувалось з першого дня роботи суду у 2004 році», – йдеться у заяві.

Голова правління Фондації DEJURE Михайло Жернаков наголошує, що скажитися судді ОАСК до Конституційного суду мають

право і найімовірніше будуть. Втім, чи стане Конституційний суд на бік «зашквареного» суду – це ще питання, зауважує він. З цим погоджується і Галина Чижик. «Єдиний спосіб скасувати ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва – це рішення Конституційного суду. В минулому експертка ОАСК Павло Вовк впливав на рішення Конституційного суду. Це впливає з аудіозаписі НАБУ щодо ОАСК. Це загроза, але я не впевнена, що зараз у Конституційному суді є більшість суддів, які готові ухвалити рішення на користь Вовка», – вважає Чижик.

Розвести повноваження, аби уникнути ОАСК-2

Попри все експерти вважають, що зараз більше уваги потрібно приділяти створенню нової інституції, яка замінить ОАСК. Передусім, на думку Михайла Жернакова, потрібно розділити повноваження цього унікального суду. До ліквідації Окружний адміністративний суд Києва був судовою установою місцевої адміністративної юрисдикції, що розглядав публічно-правові спори в межах Києва. Але оскільки майже всі органи державної влади територіально знаходяться в Києві, то всі судові справи щодо рішень органів державної влади скеровувалися також в ОАСК.

«Нам не можна знову створити ОАСК-2 з винятковими повноваженнями, який може розвернути рішення будь-якого міністерства, усунути міністра чи поновити якогось умовного Насірова. Тому потрібно розвести ці функції та за аналогією з Вищим антикорупційним судом створити Вищий адміністративний суд, який би займався справами національного рівня. А Київському міському окружному адміністративному суду залишити справи суто Києва», – переконаний Михайло Жернаков. Він наголошує, що це наступний виклик для українського президента та депутатів Верховної Ради, аби створити нового, незалежного та ефективного наступника, що прийде на зміну ОАСК (*DW* (<https://www.dw.com/uk/oask-likvidovali-koli-zavitsa-jogo-nastupnik/a-64091773>)). – 2022. – 14.12).

М. Ткаченко, Дзеркало тижня: Україна робить два кроки вперед, один крок назад у боротьбі з корупцією – Politico

Президент В. Зеленський впевнений, що майбутнє його країни в ЄС, але перебуває під тиском через реформи Конституційного Суду.

Навіть коли росіяни вторгаються у вашу країну, це не дає права на паузу, коли справа доходить до викорінення корупції та приведення судової системи у відповідність до критеріїв конвергенції ЄС, пише Вероніка Мелкозерова для Politico.

Враховуючи, що ЄС збирається опублікувати звіти про прогрес України в березні, а потім знову в жовтні, просування країни у сфері верховенства права є швидшими, ніж очікувалося, але це два кроки вперед і один (дуже тривожний) крок назад.

Для президента України Володимира Зеленського, який заявив, що «майбутнє його країни в ЄС», життєво важливо зберегти динаміку, оскільки він знає, що членство України стикається з опором з боку традиційних членів ЄС, адже новий член може «розмити» їхні повноваження. Президент Франції Еммануель Макрон у травні заявив, що Київ «ймовірно, залишається за десятиліття» від членства в ЄС, а країни Західної Європи висловлюють постійну стурбованість щодо незахищеності, корупції та вартості відновлення нації, зруйнованої війною.

У цьому контексті Україна зараз рухається напроцьод швидко. Призначення нового антикорупційного прокурора дало поштовх боротьбі з хабарництвом, оскільки багато резонансних справ закінчилися вироками. Верховна Рада також ліквідувала Окружний адміністративний суд міста Києва, сумно відомий як найбільш корумпований суд в Україні.

З іншого боку, однак, зараз зростає занепокоєння щодо Конституційного Суду – вищого наглядового органу, який може скасовувати рішення уряду. Нова реформа загрожує політичним втручанням в орган, який би фільтрував кандидатів у судді. Це може стати серйозною перешкодою на шляху

європейських прагнень України. І Єврокомісія, і Венеціанська комісія, консультативний орган Ради Європи з конституційного права, вже забили на сполох.

Закриття найкорумпованішого суду України

Ліквідацію ОАСК в Україні багато хто розглядає як один із найпозитивніших кроків у боротьбі з корупцією, але це далось нелегко.

Законопроект про ліквідацію суду Зеленський подав як невідкладний ще у квітні 2021 року. Однак український парламент зробив це лише 13 грудня, через чотири дні після того, як Держдеп США наклав санкції на голову ОАСК Павла Вовка за вимагання хабарів втручання в судові та інші публічні процеси.

Санкції США щодо голови суду стали останньою краплею, заявив голова правління неурядової організації Dejure Foundation Михайло Жернаков.

Але звільнення Вовка також було результатом сильного тиску з боку українського громадянського суспільства, яке викрило злочини суду, та антикорупційних організацій, які розслідували його провідних суддів.

У 2020 році Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) оприлюднило так звані плівки Вовка – прослуховування як суддів адміністративного суду, так і топ-адвокатів у зв'язку з кримінальною справою проти Вовка – на яких виявлено інформацію про велику кількість фальшивих позовів, незаконних ухвал та тиск з боку Вовка на суддів та чиновників.

«Настільки потужним Окружний адміністративний суд міста Києва зробила його унікальна юрисдикція, яка охоплювала не лише органи місцевого самоврядування столиці, а й усі державні органи, розташовані в Києві. А це означає всі державні органи. Ця широка юрисдикція дала їм величезну концентрацію влади. І тому її необхідно розділити зі новоствореним адміністративним судом», – сказав Михайло Жернаков.

Після оприлюднення плівок місцевими журналістами-розслідувачами громадськість дізналася про масове перешкоджання правосуддю та процвітання хабарництва на найвищому рівні. Проте всі судді та офіційні особи, ідентифіковані на записах, і досі заперечують їх автентичність.

Сам Вовк назвав ліквідацію суду «поспішним рішенням» парламенту, ухваленим під тиском «окремих груп активістів і лобістів». Посол Великої Британії Мелінда Сіммонс, навпаки, назвала цей день «вдалим днем для судової реформи».

Адвокат Ростислав Кравець, який представляє інтереси багатьох українських суддів, заявив, що всі звинувачення проти Вовка сфабриковані, і розкритикував судову реформу як таку, що була «підтримана іноземними силами».

Активісти та міжнародні партнери України справді неодноразово стверджували, що іноземні експерти мають гарантувати прозорий конкурс на призначення в українській судовій системі, сильно просякнутій політичними зв'язками, але Кравець обурився міжнародним тиском.

«Це неправильно. Ви можете уявити, як я приїду до Лондона, щоб допомогти їм обрати суддів? Європа намагається продати ідею, що всі судді в Україні – злочинці, які беруть хабарі. Це змусило багатьох залишити свої посади або приймати неправові рішення», – зазначив Кравець.

Другий крок вперед

Другим важливим кроком стало призначення Олександра Клименка головним антикорупційним прокурором.

У 2021 році скандально відомий Окружний адміністративний суд Києва заблокував призначення колишнього детектива антикорупційного бюро НАБУ. Клименко прославився тим, що розслідував справу про хабарництво ще одного високопосадовця в адміністрації Зеленського – заступника глави Офісу Президента Олега Татарова. Хоча Татарову інкримінували хабарництво, його справу передали з юрисдикції незалежних

антикорупційних органів до Служби безпеки України. Незабаром після цього справа була похована.

Татаров публічно пообіцяв довести свою невинуватість і назвав справу проти нього особистою вендетою Артема Ситника, тодішнього голови НАБУ.

Лише в липні цього року Клименка призначили новим керівником САП після майже двох років зволікань і колосального тиску з боку міжнародних партнерів.

«Незалежна антикорупційна інфраструктура є важливою складовою демократії в Україні», – заявив голова Офісу Президента Андрій Єрмак у заяві про призначення Клименка.

Після того, як Клименко прийшов на посаду, було розблоковано кілька розслідувань про хабарництво, і колишні високопосадовці опинились у судах, СІЗО або сплатили штрафи.

Великий крок назад

Однак того самого дня, коли Україна ліквідувала ОАСК, вона зробила серйозний прорахунок у реформуванні свого надзвичайно важливого Конституційного Суду.

13 грудня український парламент проголосував за закон про реформу Конституційного Суду, але спостерігачі вказали на можливість політичного втручання у спосіб призначення суддів у новій системі.

Новий порядок передбачає створення дорадчої групи з трьох урядовців і трьох незалежних експертів з однаковою кількістю голосів під час відбору суддів. Вони будуть обирати кандидатів простою більшістю голосів. Рішення групи також не є остаточним, тому кандидати, які не пройшли оцінювання, можуть все одно балотуватися до Конституційного Суду.

19 грудня Венеціанська комісія рекомендувала змінити новий закон і ввести сьомого члена дорадчої групи, щоб надати незалежним експертам вирішальний голос під час відбору. Комісія також рекомендувала зробити рішення дорадчої групи обов'язковими до виконання, унеможлививши проходження до Конституційного Суду кандидатів із негативними оцінками.

Однак вже наступного дня Зеленський, прямуючи з прифронтового міста Бахмута до Вашингтона, підписав законопроект, проігнорувавши рекомендацію Венеціанської комісії.

«Голосування простою більшістю означає, що незалежним експертам знадобляться голоси політичних призначенців від уряду, щоб обрати кандидата до наступного етапу. З такими правилами дорадча група не зможе рекомендувати незалежних кандидатів», – сказав Жернаков з «Dejure».

Українські реформатори потребують тиску з-за кордону

Українські громадські організації закликали міжнародних партнерів продовжувати тиск щодо реформи Конституційного Суду. Михайло Жернаков стверджує, що через російське вторгнення деякі іноземні партнери зараз уникають публічної критики Києва, щоб не грати на руку Росії чи критикам України в ЄС.

«Зважаючи на заслужену популярність Зеленського, міжнародні партнери вважають за краще не критикувати Україну так різко, як це робили раніше, оскільки не хочуть жодним чином підірвати авторитет Зеленського під час активних бойових дій. Але має бути червона лінія», – сказав Михайло Жернаков.

23 грудня нарешті висловилася Європейська комісія. Ана Пізонеро, речниця з питань розширення ЄС, заявила, що Комісія очікує, що українська влада повністю виконає рекомендації Венеціанської комісії, і буде контролювати процес.

Віталій Шабунін, голова київського Центру протидії корупції, зазначив у своїй заяві, що, якщо не внести змін, новий порядок відбору надасть Офісу Президента ефективний контроль над Конституційним судом. Офіс Президента не відповів на запит прокоментувати цю історію.

«Це фантастичний ризик. Конституційний Суд є єдиною інституцією, яка нині обмежує політичну владу в країні. І саме тому, що вона неконтрольована владою, вона може контролювати владу», – сказав Жернаков.

Ознакою важливості Конституційного Суду є те, що він розпалив кризу в 2020 році, коли

визнав певні частини законодавства України неконституційними. Цим рішенням було скасовано публічний доступ до електронних декларацій про майновий стан і доходи, а також кримінальне покарання за брехню в них. Зміни практично паралізували боротьбу з корупцією в Україні, повідомили в Національному агентстві з питань запобігання корупції. Це рішення Конституційного Суду було розкритиковане Венеціанською комісією та засуджене міжнародною спільнотою.

Більше тисячі чиновників уникли відповідальності за брехню в деклараціях, і лише зусиллями влади та громадськості вдалося нейтралізувати загрозу для антикорупційної інфраструктури.

Громадянське суспільство та міжнародні партнери за допомогою Зеленського зуміли очистити Конституційний Суд, а також інші вищі органи судової влади. А экс-голова КСУ втік за кордон.

На запитання, чому Зеленський зараз підписав такий суперечливий закон, Михайло Жернаков сказав, що хоча український уряд багато робить для наближення України до ЄС, в Офісі Президента все ще є люди, які опираються змінам.

«І поки Зеленський у Бахмуті чи в США, проскакують такі речі. Тому що вони хочуть зберегти контроль над ключовими законодавчими інституціями», – заявив Жернаков.

Громадянське суспільство готується дати відсіч, хоча зараз простір для критики обмежений через війну. Жернаков сказав, що існує ризик того, що Росія несправедливо використає таку критику щодо КСУ, щоб представити Україну як недемократичну та корумповану країну.

«Зазвичай російська пропаганда безпідставна і її можна спростувати простою перевіркою фактів. Але коли замість євроінтеграційних реформ влада підписує закони на кшталт цього, вони дають не просто зброю, а HIMARS російській пропаганді», – сказав Михайло Жернаков (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/WORLD/ukrajina-roboti-dva-kroki-vpered-odin-krok-nazad-u-borotbi-z-koruptsijeju-politico.html>). – 2022. – 27.12).

О. Шкелебей, Юридична газета: Ліквідація ОАСК: хто постраждає

15 грудня набрав чинності Закон України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду», прийнятий 13.12.2022 (надалі – Закон № 2825-ІХ).

В інформаційному повідомленні з цього приводу на сайті ОАСК не наведено конкретних обґрунтувань щодо невідповідності прийнятого Закону № 2825-ІХ нормам Конституції та ін. Тому наразі ми не спростовуємо певної позиції, а говоримо гіпотетично, на що можна було б звернути увагу.

Ключове питання полягає у можливості ліквідації суду у період дії воєнного стану.

Противники такої можливості відсилають до ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з якою у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів.

Прихильники ліквідації звертають увагу, що йдеться про ліквідацію суду, а закон забороняє припиняти повноваження судів (взагалі).

Потрібно також звернути увагу, що для уникнення суперечностей із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» 13 грудня також прийнято Закон України «Про внесення зміни до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (надалі – Закон №2826-ІХ).

Законом №2826-ІХ встановлено, що під час ліквідації Окружного адміністративного суду міста Києва положення ч. 6 ст. 147 цього Закону щодо порядку припинення здійснення правосуддя судом, що ліквідується, та передачі ним судових справ застосовуються з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду».

Отже, йдеться про питання тлумачення, яке потребує глибшого аналізу, та яке не потрібно вирішувати на швидку руку. Інших судів за час воєнного стану закон не ліквідував.

14 грудня, після публікації Закону №2825-ІХ в офіційному виданні «Голос України», пресслужба Окружного адміністративного суду міста Києва повідомила, що з 15 грудня 2022 року Окружний адміністративний суд міста Києва припиняє прийом процесуальних документів у справах, які перебували у його провадженні.

З 15 грудня Окружний адміністративний суд міста Києва припиняє здійснення правосуддя, а справи розглядаються та вирішуються Київським окружним адміністративним судом (до початку роботи Київського міського окружного адміністративного суду справи).

Окружний адміністративний суд міста Києва невідкладно, протягом десяти робочих днів, передає судові справи, які перебувають у його володінні, до Київського окружного адміністративного суду.

А з дня початку роботи Київського міського окружного адміністративного суду Київський окружний адміністративний суд зобов'язаний невідкладно передати відповідні справи до Київського міського окружного адміністративного суду.

За загальним принципом незмінності складу суду в разі зміни складу суду розгляд справи починається спочатку.

З публікацій в соцмережах та ЗМІ вбачається задум членів профільного комітету Верховної Ради України продовжити розгляд початих справ тими ж суддями ОАСК (до яких відсутні «претензії»), які будуть переведені (відряджені) в «новий суд» і для цього навіть обговорюється можливість прийняття нового закону.

Цілком очевидним мінусом «реформи» є те, що ліквідація одного конкретного суду, як «найбільш заплямованого», є показовим свідченням неефективності роботи інститутів влади, бажаних у демократичному суспільстві. Насамперед – органів суддівського врядування та правоохоронних. Виходить, що в державі відсутні належні механізми забезпечення належного здійснення правосуддя суддями.

Другий мінус полягає у тому, що від «реформи» неодмінно постраждають учасники процесу й так не балувані швидким та ефективним правосуддям. Причому постраждають найперше громадяни та бізнес, а суб'єкти ж владних повноважень, чії дії, бездіяльність чи рішення оскаржувались, точно не засмутяться. Всі попередні приклади передачі справ між судами свідчили про те, що це дуже повільний процес. Частина справ загубиться, частина – «застрягне» на роки. Київський ОАС вже має свій потік справ і достатнє навантаження, тепер зусилля треба буде потроїти. Цікаво й те, що з точки зору механізмів створення нового суду, час обрано, м'яко кажучи, не найкращий.

Третій мінус (з очевидних) полягає у тому, що постраждають судді ОАСК, до яких немає

жодних претензій, а також адміністративний персонал.

Четвертий мінус поки неочевидний, але назріває, оскільки, як завжди буває із прийняттям рішень, викликаних «революційною необхідністю», часто страждає законодавча техніка. Вже зараз у юридичному співтоваристві можна почути думки щодо неможливості припинення повноважень судів у період дії воєнного стану.

Серед плюсів можна назвати задоволення гострого суспільного запиту, хоч і у такий спосіб. Та це питання більше до соціологів (*Юридична газета* (<https://jur-gazeta.com/publications/actual/likvidaciya-oask-hto-postrazhdae.html>). – 2022. – 16.12).

Н. Заболотний, Українська правда: Позичити у Польщі. Як сусідам вдалося побудувати ефективну систему балансу влади?

Із перших днів повномасштабного вторгнення Росії Польща стала для України надійним тилом. Вона забезпечує логістичні маршрути воєнного та цивільного постачання, а також надає прихисток для кількох мільйонів українців, які втекли від війни.

Небачене в новітній історії зближення двох держав змушує вкотре повернутися до питання: як так сталось, що, попри всю схожість людей і політичних систем, нашим західним сусідам вдалось те, чому нам варто повчитись – успішний розвиток економіки та інтеграція до структур НАТО та ЄС?

Дискусія про причини такого великого контрасту між здобутками Польщі й провалами України не є новою. Це те питання, про яке говорять представники політичних еліт та сперечаються пересічні мешканці за вечерею.

Відповідь на нього напрочуд складна і настільки комплексна, що її важко охопити навіть у рамках цілої серії досліджень. Адже причин того, чому все відбулося саме так, дуже багато.

Серед них сприятливіша політична географія Польщі. Вона опинилась ближче до західного

світу, тоді як Україна замість спокою та безпеки отримала три десятиліття різнорідних спроб ослаблення та врешті зазіхання на саме своє існування з боку вічного східного ворога.

Не меншу роль зіграв історичний досвід державності, якого в нас, на відміну від західних сусідів, обмаль.

Вплинула й русифікація, якої зазнала Україна, але уникнула Польща.

Однак є ще один аспект, про який говорять значно рідше, ніж про вже озвучені. Це те, як Польща організована зсередини.

Те, як розподілена та збалансована система публічної влади, впливає на успішність держави не менше, ніж адекватність сусідів чи природні ресурси на розвиток економіки.

Президент на місці

Вже перший розділ Основного Закону Польщі вносить ясність, якої вкрай бракує Конституції України – визначає чітке місце президента у системі влади.

Він здійснює виконавчу владу разом із Радою міністрів. Здавалось би, наче маленька правова ремарка, але наша новітня політична

історія – яскрава демонстрація її важливості. На відміну від західних сусідів наша Конституція не відводить президенту жодної ролі у системі гілок влади.

Перебування поза системою розподілу публічних влад порушує фундаментальний принцип стримувань і противаг між гілками влади, на якому побудовані всі сучасні демократії.

І при цьому український президент наділений значною частиною повноважень у критичних для існування держави сферах – безпеці, обороні та зовнішній політиці. От і виходить, що виконавча влада у президента є, а контролю за нею немає.

Негативних наслідків такої безконтрольності чимало. Найяскравіший приклад – часи президентства Віктора Януковича.

Останній через недосконалість Конституції зміг узурпувати всю державну владу буквально за кілька місяців після свого обрання. Це створило реальну загрозу окупації нашої держави росією зсередини та стало передумовою для початку збройної агресії та окупації Криму й частини Донбасу.

Не менше шкодить розвитку держави вічне перетягування українськими президентами «ковдри влади» на себе. Через це реальним центром влади в країні є не парламент чи уряд, а Офіс президента. Хоча він мав би займатись лише забезпеченням роботи свого керівника, а не управлінням всією державою.

До слова, Основний Закон Польщі чітко визначає роль і місце Канцелярії президента, яка є аналогом українського президентського офісу. Зокрема, там вказано, що та є лише допоміжним органом лідера держави. Таким чином, законодавство Польщі позбавляє Канцелярію президента можливості набути хоч якусь формалізовану владу в країні.

Самі повноваження польського лідера близькі до тих, які має український президент.

Він стежить за дотриманням Конституції, забезпечує суверенітет і безпеку держави. Також йому відведена роль верховного головнокомандувача Збройних сил.

У мирний час він її реалізує через міністра оборони та завдяки повноваженням призначати

начальника генерального штабу та командувачів видами Збройних сил.

А в умовах війни президент Польщі призначає за поданням прем'єра головнокомандувача армії, який є найбільш високопоставленим військовим країни та відповідає за хід бойових дій.

На відміну від України, де президентські повноваження визначаються лише Конституцією, у Польщі їх можна надавати, позбавляти чи обмежувати законами.

Теоретично це дає тамтешнім повноваженням значно більше влади, ніж є в українських колег. Проте Конституція Польщі й тут забезпечує здоровий баланс. Адже більшість актів, які видає президент, має погодити прем'єр для того, щоб ті почали діяти. Це забезпечує і єдність у виконавчій владі, і захист уряду від надмірного втручання президента.

Працездатний парламент

Польща є унітарною країною, але має двопалатний парламент. Це данина глибокій монархічній традиції.

Сейм є нижньою палатою парламенту. Він складається із 460 депутатів, яких обирають всі поляки, наділені правом голосу.

Вибори відбуваються виключно за пропорційною виборчою системою, що допомагає уникнути маніпуляцій із зміною системи під потреби влади, що в Україні за три десятиліття незалежності не було рідкістю.

Така система сприяє розвитку політичних партій та забезпечує уряду стійку підтримку у парламентських стінах.

У Польщі залучення голосів поза владною коаліцією не є таким поширеним явищем, як у нас, коли влада шукає потрібні голоси серед груп депутатів-мажоритарників чи навіть у проросійських сил.

Усі зареєстровані законопроекти спершу розглядає Сейм, котрий має прийняти ініціативу в трьох читаннях. Для успішного голосування досить простої більшості присутніх за умови, що в залі є не менше половини депутатів.

Це в природний спосіб усуває більшість питань із тим, коли неможливо прийняти рішення через низьку явку народних обранців,

що є хронічною проблемою українського парламенту. І дає можливість частині депутатів працювати з виборцями чи у закордонних відрядженнях навіть у дні пленарних засідань.

Сенат, верхня палата парламенту, складається зі 100 сенаторів, яких теж обирають виборці за мажоритарною системою.

До його повноважень належить розгляд прийнятих Сеймом законопроектів. Верхня палата може прийняти закон в редакції, яку їй передала нижня палата, внести правки чи відхилити його.

На розгляд питання Конституція дає не більше 30 днів. Закон вважається прийнятим у редакції Сейму, якщо Сенат не прийме жодного рішення у цей строк.

Також Сейм може не прийняти правки Сенату або ж навіть скасувати його рішення про відхилення закону. Через це верхня палата вважається значно слабшою від нижньої. Тому основна політична боротьба на виборах – саме за право стати більшістю в Сеймі.

Як створити ефективний уряд

Процедура призначення складу уряду Польщі є значно складнішою і багатоетапною у порівнянні з нашою. Президент призначає прем'єра одноосібно, а той подає йому склад уряду.

Здавалось би, жодного впливу парламенту на кадрові призначення.

Проте не все так просто для польських лідерів – новосформований уряд не пізніше, ніж через два тижні після призначення, має представити програму своєї діяльності та отримати від Сейму вотум довіри.

Якщо урядовці не отримали підтримки народних обранців, а строки на призначення президентом нових посадовців закінчилися, Сейм може сам сформувати та затвердити склад уряду. Президент зобов'язаний привести урядовців до присяги.

Якщо і Сейм не зміг сформувати склад уряду за два тижні, то президент отримує право на другу спробу й знову пропонує своїх кандидатів. Якщо і цього разу парламент не надає вотуму довіри, настають дострокові парламентські вибори, які мають розв'язати політичну кризу.

Така громіздка формула насправді є виправданою. Вона одночасно вирішує кілька завдань: змушує формувати Уряд швидко, не дає президенту заблокувати процес призначення і не допускає тривалого існування «тимчасово виконуючих обов'язків».

А це означає, що президент не може призначити осіб, які виконують обов'язки міністрів без згоди парламенту й, відповідно, без його контролю.

У Конституції Польщі закладена логічна модель взаємодії президента та уряду. Вона не тільки дає прем'єру повноваження погоджувати акти президента, але й покладає на нього відповідальність за впровадження президентських рішень у життя.

Це забезпечує єдність державної політики та нормальну взаємодію між лідером держави й рештою системи виконавчої влади.

Завдяки таким правилам ризик протистояння між ними мінімальний, що завжди корисно для розвитку держави.

Польська модель – опція для України

Загалом польська система влади є близькою до української. Однак її приємно вирізняє на нашому фоні продуманість і впорядкованість процедур. Це надає всій політичній системі стабільності, та мінімізує ризик затяжних внутрішніх політичних конфліктів.

Перейняти польський досвід – може бути одним із шляхів відносно швидкого вирішення тих системних правових проблем, які закладені в Конституції України.

Для його впровадження достатньо точкових змін у Основний Закон, а не переписування його наново.

Зокрема заслуговують на увагу ідеї голосування в парламенті простою більшістю від присутніх. Також позитивним досвідом є чітке віднесення президента до виконавчої влади, врегулювання правил його взаємодії з урядом та оригінальний порядок формування Кабміну.

Звичайно, такі зміни були б лише частковими й не пропонували б кардинально нового суспільного договору, про необхідність якого у фахових середовищах є чимало розмов. Але вони б додали державі динамізму, а державному управлінню – прозорості, що було б корисно для років повоєнної відбудови.

Тому польський підхід є одним із варіантів того, як швидко та доволі ефективно реформувати систему державного управління

(*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/12/4/7379152/>). – 2022. – 4.12).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

До законопроекту про нову систему відбору суддів Конституційного Суду на початку 2023 року можуть внести зміни. Як передає Укрінформ, про це заявив заступник голови антикорупційного комітету Верховної Ради Я. Юрчишин виданню Forbes.

За його словами, нові поправки до закону мають усунути політичний вплив під час відбору суддів КСУ.

“Буде рекомендація або ввести сьомого члена від громадськості, або закріпити, що за умови рівності голосів перевага буде на боці міжнародних представників”, – прогнозує нардеп.

Просувати зміни будуть народні депутати від антикорупційного комітету ВРУ.

Згідно з чинним законом до складу дорадчої групи експертів, яка перевірятиме на доброчесність майбутніх суддів КСУ входять по три кандидати від влади та незалежних міжнародних органів.

“Це компроміс якості: буде можливість заблокувати найгірших кандидатів, проте немає гарантії, що орган відбере незалежних суддів не з системи”, – пояснює Юрчишин (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3634424-dozakonoprojektu-pro-novu-sistemu-vidboru-ksu-mozut-vnesti-zmini-urcisin.html>). – 2022. – 14.12).

Закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва (ОАСК) – на виконання указу президента – 20 місяців пролежав у профільному комітеті парламенту. І лише після запровадження Сполученими Штатами санкцій щодо голови цього суду Павла Вовка «за значну корупцію» депутати схаменулися і таки ліквідували Окружний адміністративний.

Але що ховається за блискучою політичною перемогою над «вовчим судом»? Які є сьогодні ризики для здійснення правосуддя щодо

представників вищих ешелонів центральної влади? Хто розглядатиме справи ОАСК? Як правильно розподілити його повноваження? Що буде із суддями ОАСК? Куди та коли вони можуть бути призначені? Якою буде доля самого підслідного та підсанкційного Вовка?

ZN.UA попросило голову Верховного суду В. Князева прокоментувати ситуацію:

«В умовах, коли майже рік відсутній повноважний склад Вищої ради правосуддя та більш як три роки повністю відсутній склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, ліквідація Окружного адміністративного суду міста Києва під час повномасштабної війни – зрозумілий і певною мірою політично правильний крок. Хоча і не можу цілком погодитися і схвалити концепцію такої ліквідації, яка достатньо загально прописана у прийнятому законі.

Думаю, кожен правник розуміє, що головне питання, чому ми маємо «історію ОАСКу», – це суперповноваження, які мав цей суд. Я підтримував і підтримую точку зору, що ліквідація того чи іншого суду ніколи не призведе до розв’язання проблем у його роботі у тривалій перспективі. Натомість треба знайти причину тієї чи іншої проблеми та ліквідувати не суд, а відповідну причину. Якщо ми просто ліквідуємо один суд і створимо інший із такими самими надзвичайними повноваженнями, є ризик того, що рано чи пізно і до цього суду можуть з’явитися питання.

Керуючись ідеєю розподілу влади всередині судової гілки, перш за все треба було обговорити ідею щодо розподілу таких надзвичайних повноважень між різними судами: як по горизонталі, так і по вертикалі. І я думаю, це дало б точно не гірший результат.

Ліквідація судів, які виносять погані рішення, є своєрідним відкриттям скриньки Пандори, бо

якщо з ОАСКом усе більш-менш зрозуміло, то в подальшому мені дуже не хотілося б, щоб влада ліквідувала суди, чії рішення можуть не подобатися тому чи іншому посадовцю: це є шляхом до ігнорування принципу розподілу влад і, як результат, знищення демократії. Але я розумію, що воєнний час вимагає швидких, ефективних, хоча часом і болісних рішень. І рішення про ліквідацію ОАСКу є саме таким.

Тож наразі спільне завдання всіх гілок влади, з одного боку, визначитися в подальшому з «правильною» формулою повноважень новоствореного Київського міського окружного адміністративного суду, а з іншого – після початку роботи ВРП і ВККС у новому складі обрати туди через конкурсні процедури компетентних і добросовісних суддів.

Не менш важливо пам'ятати, що до Київського окружного адміністративного суду (який на перехідний період, до створення нового суду, продовжить розглядати справи замість ОАСКу) одночасно перейде зараз майже 60 тисяч судових справ при тому, що в цьому суді працюють лише 23 судді. Ці справи потрібно розглядати якісно та вчасно, тож першочергові кроки – це вирішення питання з доукомплектуванням цього суду як суддями, так і працівниками апарату. Суддів можна додати через процедуру тимчасових відряджень із судів, підсудність яких було змінено під час війни. Щодо адміністративно-технічного персоналу, то частину можна перевести з ОАСКу, частину – з судів, підсудність яких змінено. Це питання Державної судової адміністрації України.

Мене ж як голову Верховного суду України, відповідального нині за всю судову систему, найбільше хвилює питання забезпечення процесуальних прав учасників судових проваджень. Адже результатом будь-якої, навіть найбільш правильної реформи, має бути покращення доступу до правосуддя та забезпечення права на захист кожному, чий права було порушено.

Разом із Державною судовою адміністрацією вже працюємо над вирішенням цієї непростієї проблеми, бо, на жаль, прийнятий закон містить багато нерегульованих питань, то маємо або чекати від законодавця ухвалення змін до

цього закону, або діяти певною мірою творчо. Що стосується суддів ОАСК, то з моменту набуття чинності законом вони втрачають повноваження суддів, а в подальшому, після відновлення роботи ВРП, відповідно до положень чинного законодавства можуть бути переведені до інших адміністративних судів, в яких будуть наявні вакансії, а в разі відмови перевестися – підлягають звільненню. Те саме стосується і Павла Вовка. Крім того, слід зазначити, що з моменту набрання чинності законом про ліквідацію ОАСК Вовк втратив свої повноваження голови суду».

Нагадаємо, що голова ВСУ Всеволод Князев від самого початку був проти повної ліквідації ОАСК і бачив вихід у розподілі його повноважень між різними судами. І тоді це не завдало б шкоди процесу правосуддя на цій території.

У профільному парламентському комітеті, крім законопроєкту про ліквідацію ОАСК, увесь цей час лежав і законопроєкт про передачу частини повноважень ОАСК Верховному суду. Для того щоб його реалізувати, у судовому законодавстві потрібно було змінити лише два речення (*Дзеркало тижня (https://zn.ua/ukr/POLITICS/likvidatsija-sudiv-jaki-vinosjat-pohani-rishennja-je-vidkrittjam-skrinki-pandori-holova-verkhovnoho-sudu-vsevolod-knjazjev-pro-likvidatsiju-oask.html)*. – 2022. – 15.12).

Народні депутати на пленарному засіданні проголосували за ліквідацію скандального Окружного адміністративного суду міста Києва та створення Київського міського окружного адміністративного суду. Як це рішення може покращити ситуацію з правосуддям в Україні, яка доля голови ОАСК Павла Вовка та інших суддів та скільки часу потрібно на створення нового суду, Українському радію розповів голова Фондації Dejure Михайло Жернаков.

Юрист нагадав, що для того, аби рішення про ліквідацію ОАСК набуло законної сили, ще необхідні підписи голови Верховної ради та президента, а також – опублікування.

«Це може бути дуже швидко, проте все одно займе певний час. Адже законопроєкт залишається законопроєктом, поки не будуть

пройдені всі ці процедури», – зазначив Жернаков.

За його словами, відтак ще декілька днів ОАСК продовжуватиме розгляд справ.

«Можливо, є зобов'язання перед якимись контрагентами, з кимось про щось домовлено і дуже потрібно «дорозглядати» справи. Але все має відбутися досить швидко, тому що депутати, зокрема, проголосували й за прискорене проходження цих процедур», – розповів правозахисник.

Він уточнив, що за ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва проголосувало 310 народних депутатів, що є конституційною більшістю: «Не було жодного голосу «проти». Й така кількість – це серйозний запобіжник проти того, щоб в міжнародних інституціях «правозахисники» захищали права «перевертнів» у мантиях».

Жернаков додав, що на розгляді в ОАСК перебуває досить велика кількість справ, які тимчасово передаються до Київського окружного адміністративного суду.

«Це – суд, юрисдикція якого поширюється на область, тому що ОАСК – це суто про місто та центральні органи влади. Разом з тим, новий адміністративний суд неможливо створити до того, як буде створена Вища кваліфікаційна комісія суддів та нова Вища рада правосуддя. Ці процеси зараз тривають, але й їх може зірвати судова «мафія» на З'їзді суддів, не проголосувавши за вісім членів ВРП. Хоча у зв'язку з тим, що ОАСК ліквідований, думаю, її сила та вплив значно зменшився», – пояснив юрист.

Він нагадав, що ОАСК та його нинішній голова Павло Вовк мають скандальну славу та безліч незаконних рішень.

«Найбільше запам'яталися антиукраїнські рішення цього суду: ще під час Революції гідності суддя Санін ухвалив рішення про заборону Майдану, а суддя Аблов – заступник голови цього суду – зобов'язав «Беркут» розігнати його в ніч з 10 на 11 листопада, коли відбулося перше насильство проти демонстрантів. Й попри це все кілька років жодна політична влада не ліквідувала суд», – наголосив Михайло Жернаков.

За його словами, також ОАСК намагався повернути президента-втікача Віктора Януковича в лютому цього року, коли Росія готувала вторгнення в Україну.

«Судді створювали юридичне підґрунтя для повернення сюди Януковича. Експрезидент подав позов про те, що нібито вісім років тому його звільнила Верховна рада, і тепер все потрібно повернути», – зауважив експерт.

Окрім того, Окружний адмінсуд Києва виносив й чимало інших антиукраїнських рішень, додав Жернаков.

«І про скасування декомунізації, і про переписування підручників з історії за позовом Портнова, і про зупинку реформ в армії, і про заборону перейменування російської церкви (УПЦ МП – ред.)», – пояснив він.

При цьому правозахисник вважає, що скасування суду не означає, що судді ОАСК позбавляються посади судді.

«Їх все ще можуть перевести до іншого суду, проте це може зробити лише Вища кваліфікаційна комісія, якої зараз немає. Але якщо вони відмовляться від переведення, це буде підставою для їхнього звільнення. Також щодо них Вища кваліфікаційна комісія суддів має провести кваліфікаційне оцінювання, за результатами якого вона ухвалить рішення щодо відповідності чи невідповідності посаді. Також є й дисциплінарний процес: ВРП за скаргами про порушення закону суддями ОАСК може звільнити суддів в порядку дисциплінарного провадження»

Юрист додав, що крім статусу судді, є ще й вимір кримінальних проваджень, велика кількість яких існує проти суддів ОАСК.

«Якщо будуть ухвалені вироки, які наберуть законної сили, судді також втратять свої посади», – підсумував М. Жернаков (*Суспільне Новину* (<https://suspilne.media/338034-skasuvanna-oask-ne-oznacae-so-skandalni-suddi-vtratit-posadi-ih-mozut-perevesti-do-insogo-sudu-zernakov/>). – 2022. – 14.12).

Рішення Ради нацбезпеки та оборони про заборону діяльності пов'язаних із росією релігійних організацій є важливим для захисту суверенітету та територіальної цілісності

України. А вітчизняне законодавство допускає відповідні обмеження прав громадян. Про це заявив на брифінгу в Медіацентрі Україна-Укрінформ представник Президента у Верховній Раді Федір Веніславський.

За словами Веніславського, рішення Ради нацбезпеки та оборони є цілком відповідним інтересам держави. Зокрема, коли йдеться про суверенітет та цілісність України.

«Стаття 17 Конституції України говорить про те, що захист державного суверенітету і територіальної цілісності є найважливішим завданням української держави і справою кожного», – наголосив представник Президента у парламенті.

Щодо обмеження прав людей, які є парафіянами таких релігійних організацій, на свободу світогляду та віросповідання, то і тут, за словами Веніславського, законодавство на боці держави.

Нардеп нагадав, що і стаття 35 Конституції України, і Міжнародний пакт про громадянську та політичні права допускають застосування подібних обмежень у випадку відповідних загроз незалежності та самому існуванню країни (*Novyny.live* (<https://politics.novyny.live/v-zelenskom-prokomentirovali-reshenie-snbo-o-zaprete-tserkvei-sviazannykh-s-rf-66983.html>). – 2022. – 6.12).

1 грудня Президент В. Зеленський своїм указом увів у дію рішення Ради національної безпеки та оборони щодо заборони діяльності в Україні афілійованих із центрами впливу в росії релігійних організацій. Тепер відповідний законопроект має підготувати Кабінет Міністрів.

В. Зеленський доручив розібратись, наскільки Українська православна церква досі пов'язана з російською, спеціальним законом заборонити діяльність в Україні афілійованих з московією церков, а також перевірити підстави користування церквами будівель Києво-Печерської лаври (*Novyny.live* (<https://politics.novyny.live/v-zelenskom-prokomentirovali-reshenie-snbo-o-zaprete-tserkvei-sviazannykh-s-rf-66983.html>). – 2022. – 6.12).

Позбавлення мандатів ексчленів забороненої в Україні партії ОПЗЖ (Опозиційна платформа

– За життя) наразі вважається вкрай складним питанням. Адже підстави його втрати передбачаються виключно Конституцією України. Водночас у Раді сподіваються, що знайдуться «сумлінні» ОПЗЖ-ники, які все ж складуть повноваження самостійно, як це нещодавно зробила одіозна ексрегіоналка Ю. Львовчкіна. Про це в інтерв'ю «РБК-Україна» розповів перший віцеспікер парламенту О. Корнієнко, відповідаючи на питання журналіста щодо ймовірного позбавлення мандатів ексчленів ОПЗЖ або не допущення їх до роботи.

«Це складне питання. Конституція визначає підстави втрати мандата. Ми бачимо, що зараз частина депутатів із колишнього ОПЗЖ сама складає повноваження, як це нещодавно зробила Юлія Львовчкіна. Може, ще знайдуться такі сумлінні люди. У разі ще деяких нардепів – ми сподіваємося, що там уже не за горами вирок, як щодо Медведчука, і вже одна з підстав позбавити мандата згідно з Конституцією», – пояснив він.

Що стосується інших депутатів, то, згідно зі словами Корнієнка, головне питання – як позбавити їх повноважень у рамках Конституції, залишається, на жаль, відкритим (*Телеграф* (<https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2022-12-14/5725965-skladne-pitannya-sluga-narodu-poyasnivchomu-kolishnikh-chleniv-opzjh-ne-mozhna-vignatiz-radi>). – 2022. – 14.12).

У Києві під стінами КСУ активісти та депутати від «ЄС» вимагали розблокувати закон про перейменування церкви московського патріархату. Сам законопроект Верховна Рада ухвалила ще 4 роки тому, однак він і досі не діє. Бо тоді Опозиційний блок подав заяву до Конституційного Суду, що нібито документ не правомірний. Відтоді засідання щодо цієї справи не було. Тож нардепи вимагають визнати закон конституційним.

«На жаль, починаючи із 2019 року, це рішення заблоковано. Ми просимо Конституційний Суд вчергове розглянути це рішення і прийняти повноправне рішення», – зауважив депутат Київської міської ради від партії «ЄС» Вадим Сторожук.

«Ні для кого не секрет, що саме під час богослужіння відбувається пропаганда війни, терору, і місце для цих церков на теренах Київської громади України просто немає. І тому фракції «Європейської Солідарності» по всій країні на місцевих рівнях прийняли таке

рішення щодо знищення взагалі московського патріархату на теренах їх громад», – пояснила Дінара Габібуллаєва (5 канал (<https://www.5.ua/kyiv/deputaty-vumahaiut-v-ksu-aby-sud-vyznav-pravomirnym-pereimenuvannia-upts-mp-295286.html>)). – 2022. – 21.12).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Маслов Д., голова Комітету ВРУ з питань правової політики

Чотири міфи про нові правила конкурсу до Конституційного суду України

Від редакції:

Напередодні ZN.UA публікувало статтю «Рейдерське захоплення Конституційного суду: що не так з ухваленим законопроектом №7662 і як це виправити?» Михайла Жернакова та Саміри Аббасової (Фундація DEJURE). На неї відгукнувся голова Комітету з правової політики Верховної Ради, один із авторів вже підписаного президентом закону, Денис Маслов. Ми публікуємо позицію Дениса Маслова оскільки наше видання завжди було і залишається майданчиком для обґрунтованих дискусій та коректних диспутантів.

13 грудня парламент ухвалив законопроект, яким удосконалюється порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсних засадах.

Це дуже важлива подія, адже цим кроком Україна виконує першу рекомендацію Європейської комісії щодо членства в Європейському Союзі.

Крім того, чи не вперше за часів нашої незалежності обрання суддів Конституційного суду буде максимально поза політикою, прозорим для суспільства та партнерів України.

Розповідаю про це докладніше та розвінчую деякі міфи, що з'явилися під час підготовки й ухвалення нових правил конкурсного добору суддів КСУ.

Міф № 1. Влада хоче мати лояльний до себе Конституційний суд

Це абсурд, і поясню чому.

Наразі в Конституційному суді 13 суддів із необхідних 18. Тож існує п'ять відкритих вакансій: три за квотою парламенту та дві від з'їзду суддів України.

Якби був намір отримати лояльний до себе Конституційний суд, то ці вакансії було б заповнено зараз, за чинними правилами, без відкритого конкурсу, а проєкт №7662 – провалений чи направлений на тривале доопрацювання.

З'їзд суддів призначив би суддів КСУ вже в січні на своєму з'їзді (відповідні кандидати у нього були давно). А парламент швидко оголосив би конкурс на три вакансії, пропозиції на який можуть подавати тільки політики, і провів би його за чинними правилами, як неодноразово робив раніше.

І це дозволило б реально «зацементувати» склад КСУ принаймні на багато років.

Але парламент навпаки – зробив такий сценарій неможливим. Ухвалений нами законопроект обнулив чинні конкурси до КСУ, і тепер усі п'ять вакансій мають заповнюватися за новими правилами, із прямим залученням міжнародних партнерів України.

Міф № 2. Міжнародні експерти не зможуть блокувати протягування недоброчесних кандидатів

Розробляючи порядок конкурсного відбору кандидатів, ми керувалися рекомендаціями поважного та авторитетного органу Ради

Європи – Європейської комісії «За демократію через право». Її ще називають Венеційською комісією.

На виконання її рекомендацій, на певний період часу (6 років) ми залуцаємо до участі в конкурсі до Конституційного суду міжнародних експертів.

Ідеться про двох експертів, яких запропонують міжнародні та іноземні організації, із якими Україна співпрацює тривалий час, а також про експерта, якого запропонує сама Венеційська комісія.

Вони увійдуть до Дорадчої групи експертів, спеціального органу, що оцінюватиме кожного кандидата на посаду судді Конституційного суду за двома критеріями: 1) моральні якості (включно з доброчесністю); 2) професійні якості.

Дорадча група, до якої увійдуть три міжнародні експерти, а також по одному представнику від президента, парламенту і суддівської спільноти, відіграватиме ключову роль у конкурсі.

Вона припинить участь кандидатів, котрі є недоброчесними. І для цього буде достатньо тільки трьох голосів міжнародних експертів. Навіть за умови рівного розподілу голосів.

Якщо кандидат на посаду судді КСУ не може переконати більше половини членів Дорадчої групи у своїй доброчесності чи компетентності, то очевидно, що він не може відповідати цим критеріям.

Взагалі, на моє глибоке переконання, справді достойні кандидати повинні мати голоси всіх шести експертів Дорадчої групи.

Міф № 3. Громадськість не залучили до конкурсу

У своїх рекомендаціях Венеційська комісія зазначила, що вводити до складу Дорадчої групи одного члена, обраного громадянським суспільством, вочевидь складно, бо панорама асоціацій в Україні дуже різноманітна і подекуди полярна. Тож важко уявити, що вибір між ними може бути сприйнятий і користуватись довірою інших. Венеційська комісія, аналізуючи можливе залучення громадськості до конкурсу в КСУ, віддала

перевагу варіантові, коли громадянське суспільство виступає в ролі надавача інформації щодо кандидатів на посаду судді, а також здійснює прозорий та публічний моніторинг процесу. І ми погоджуємося з такою позицією поважної Венеційської комісії.

В Україні справді є десятитисяч громадських об'єднань, із різними поглядами та цілями, які представляють різні прошарки суспільства. Вибрати серед них одного представника, котрий би уособлював їхню спільну позицію, справді складно. Та й віддавати комусь одному переважну роль буде неправильно.

Тому, на виконання рекомендацій Венеційської комісії, взагалі не обмежуємо громадськість у залученні до конкурсів у КСУ. З самого початку конкурсу її представники мають можливість подавати президентові, парламенту, з'їзду суддів свою аналітику, збирати інформацію щодо доброчесності чи недоброчесності кандидатів, яка може використовуватися під час їх оцінки. Те ж саме вони можуть надавати Дорадчій групі.

Натомість Дорадча група може й сама залучати громадських експертів до своєї роботи. І це давня й успішна практика схожих конкурсів, яку ми підтримуємо та гарантуємо в законі.

Крім того, після того, як міжнародні експерти через 6 років припинять свою участь у конкурсах, громадськість зможе їх замінити. Ми це передбачили.

Міф № 4. До Дорадчої групи можуть призначити керованих маріонеток

Венеційська комісія рекомендувала встановити більш жорсткі вимоги щодо віку та досвіду для членів Дорадчої групи з метою надання їм більшої легітимності та довіри.

На виконання цієї рекомендації, ми передбачили справді високі вимоги до членів Дорадчої групи: вік 45 років, стаж 20 років у сфері права, повна політична незаангажованість і нейтральність.

Це цілком зрозуміло, адже суддів Конституційного суду мають оцінювати виключно ті, хто має незаперечний авторитет у професійному колі та суспільстві.

І це буде надійною гарантією того, що до складу групи увійдуть справді незалежні та фахові експерти.

Підсумовуючи: міфи залишаться в минулому, а в майбутньому буде склад КСУ, обраний за прозорими правилами

Перша рекомендація Європейської комісії щодо членства в Європейському Союзі Україною виконана. І Україну можна сміливо із цим привітати.

Судді Конституційного суду України мали обиратися на конкурсних засадах ще з 2016

року, це закріплено в нашій Конституції. І нарешті ми втілюємо це в життя.

У результаті, ми отримуємо склад Конституційного суду, який забезпечує баланс між усіма гілками влади та стоїть на захисті національних інтересів і дотримання Конституції. Це забезпечить втілені Україною реформи і не допустить відкату в минуле (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/chotiri-mifi-pro-novi-pravila-konkursu-dokonstitutsijnoho-sudu-ukrajini.html>). – 2022. – 26.12).

**Жернаков М., голова правління Фондації DEJURE, доктор юридичних наук
Аббасова С., комунікаційна менеджерка Фондації DEJURE**

Рейдерське захоплення Конституційного суду: що не так з ухваленням законопроектom № 7662 і як це виправити?

13 грудня Верховна Рада проголосувала в цілому законопроект №7662, який депутати називали євроінтеграційним. Дійсно, реформа відбору суддів Конституційного суду України (КСУ) – №1 серед семи пунктів, пов'язаних з отриманням Україною статусу кандидата і відкриттям перемовин про вступ до ЄС. Але громадські експерти неодноразово попереджали: у тій формі, в якій його підготували до другого читання, цей законопроект є прямим шляхом до встановлення політичною владою повного контролю над Конституційним судом.

Що не так з політичними призначеннями в Конституційний суд?

В Україні усі президенти намагалися взяти Конституційний суд під контроль, призначивши туди «своїх» людей. Наприклад, значного успіху у цьому досяг Янукович – він змусив кількох суддів піти у відставку і призначив лояльних до себе осіб. Тоді слухняний КСУ повернув для нього Конституцію у редакції 1996 року із суперширокими повноваженнями президента. Практика політичних призначень у Конституційний суд зрештою закінчилася кризою 2020 року, коли він фактично скасував електронне декларування, а вже через день під будівлею КСУ протестувальники палили шини.

Після цього Венеціанська комісія на запит президента Володимира Зеленського рекомендувала Україні провести реформу. Виходом з кризи, на її думку, мало бути запровадження прозорої процедури відбору до КСУ. Результатом цієї процедури мав стати професійний неупереджений склад Конституційного суду і такі ж рішення суддів.

Ще з 2016 року стаття 148 Конституції України передбачає, що призначення суддів КСУ здійснюється на конкурсних засадах. Але на рівень закону справжні конкурсні процедури ніколи не виходили, аж до голосування проекту закону №7662.

Що пропонує №7662

Змістовно редакція законопроекту, за яку проголосувала Рада, теж про процедуру призначення суддів КСУ. Але сконструйовано її в такий спосіб, що відбір зможуть пройти лише ті, хто сподобається політичній владі і кого вона фактично контролює.

У законопроекті передбачено створення Дорадчої групи з шести експертів (ДГЕ) – відбірної комісії, яка перевірятиме кандидатів. До її складу увійдуть троє незалежних експертів, делегованих нашими міжнародними партнерами, – за аналогією з Етичною радою,

яка відбирає Вищу раду правосуддя (ВРП), інший важливий орган у судовій системі. Але ще троє будуть представниками влади. Проблема полягає в тому, що владні делегати, як показують останні конкурси (наприклад, з вибору керівника САП) діятимуть у кращих традиціях української політичної культури, а міжнародники не матимуть переважного голосу, аби заблокувати їхні політичні рішення.

Працюватиме це так. На конкурс подаються, приміром, однозначно недоброчесний кандидат (умовний Тупицький), реальний агент змін і «темна конячка», про яку мало що відомо. Першого під оплески публіки і міжнародних партнерів блокують незалежні міжнародні експерти. А далі, коли «основну загрозу вже ліквідовано», почнеться справжнє шоу. Провладні члени ДГЕ заявлятимуть, що надто, на їхню думку, незалежний кандидат «не має достатньої кваліфікації» або щось іще з ним не так. Більшість голосів, відповідно, має шанс отримати тільки «темна конячка», яка і стане суддею КСУ. Найімовірніше, людина без значних проблем із майном і різко негативного послужного списку в органах державної влади, за який її змогли б «забанити» міжнародники. Але з достатніми зв'язками з політичною владою. В результаті «темна конячка» цілком може виявитися «вовком в овечій шкурі». Але дізнаємося ми про це лише з голосувань такого судді, якого призначили на дев'ять років і звільнити якого буде неможливо.

Альтернативою розглянутій ситуації могла би бути модель переважного голосу незалежних експертів, яка, на жаль, не передбачена у новоприйнятому законопроекті про КСУ. Попри це, вона показала себе якнайкраще у конкурсах на посади до інших державних органів. Приміром, функціонує уже згадана Етична рада, яка відсіює недоброчесних кандидатів у Вищу раду правосуддя (орган, який призначає та звільняє суддів). Її діяльність уже демонструє безпрецедентні результати: у серпні 2022 року членом Вищої ради правосуддя став активіст Євромайдану, адвокат і колишній член Громадської ради доброчесності Роман Маселко. За інших обставин, без діяльності Етичної ради, подібне було б неможливим,

а на призначення у ВРП знову впливав би Павло Вовк та інша судова мафія. Етична рада також складається з шести членів, але троє міжнародників мають переважний голос, якщо погоджуються між собою у рішенні.

Суспільство неодноразово бачило, як відбирає суддів президентська комісія без участі незалежних експертів. Наприклад, у листопаді 2021 року вона одногolosно рекомендувала у КСУ Олександра Сибігу. Його донька на той момент жила у Москві, а громадські організації повідомляли, що Сибіга не задекларував житлового будинку у Києві загальною площею 719,5 квадратного метра та автомобіль Porsche Cayenne. Але президентська комісія не побачила проблеми у цих фактах.

Чому ж прийняли №7662

Офіс президента систематично поповнює суд лояльними особами, що вже викликає питання щодо незаангажованості їхніх рішень. Так, цього літа парламент обрав суддею КСУ Ольгу Совгірю, яка була депутаткою від «Слуги народу». Також за квотою парламенту у КСУ працює Віктор Кичун – друг представника президента у КСУ Федора Веніславського, та двоє суддів, призначених самим президентом: Оксана Гришук і Олександр Петришин. Їхнє призначення 26 листопада відбувалося зі значними порушеннями: тоді вакантних місць у Конституційному суді за квотою президента взагалі не було, адже конституційний строк повноважень суддів Тупицького та Касмініна на той момент не закінчився. До того ж Олександра Петришина призначили, попри очевидний конфлікт інтересів, за результатами того самого «конкурсу», переможцем якого визнано Олександра Сибігу.

Усього, за інформацією Фондації DEJURE, офіс президента вже контролює п'ятьох суддів, але цього вочевидь мало. 6 грудня на спеціальному засіданні Конституційного суду було звільнено трьох суддів, призначених за квотою парламенту: Ірину Завгородню, Сергія Саса, Ігоря Сліденка. Відповідно, нових суддів обиратиме Верховна Рада. Там фракція «Слуга народу» складає монобільшість і, очевидно, може вчергове призначити «своїх» кандидатів,

якщо, звісно, їй не заважатиме «надто» незалежна комісія.

Ще двох суддів КСУ за своєю квотою наступного року обиратиме з'їзд суддів. І попри те, що один із стовпів судової мафії, ОАСК, днями було ліквідовано, її вплив на процеси все ще значний. Відтак, і там схильні будуть домовлятися політично.

Законопроект №7662 уже проголосували у Раді, тож тепер він очікує на підпис президента, після чого буде опублікований і вступить у дію. Якщо це станеться, на нас чекає не просто імітація конкурсу до Конституційного суду, яку ми вже бачили раніше. Тепер це все робитиметься під гаслами євроінтеграції, а вікно можливостей змін зачиниться надовго, адже суддів до КСУ обирають аж на дев'ять років.

Оновлений висновок «Венеційки»: нова надія

Реформа Конституційного суду, окрім того, що має визначальний вплив на життя всередині країни, є ще й ключовою умовою євроінтеграції. Її прямо згадано під №1 серед семи пріоритетів, без виконання яких неможливо відкрити перемовини про наш вступ до ЄС. А тому наші міжнародні партнери дуже уважно слідкують за виконанням цього зобов'язання.

Та особливу роль у процесі цього разу віддано Венеціанській комісії. Саме на основі її рекомендацій має бути змінена процедура відбору суддів КСУ, кажуть у своєму рішенні про наше кандидатство Європейська комісія та Європейська рада.

Утім, це не вперше, коли до цього питання звертаються експерти «Венеційки». Ще 2020 року Венеціанська комісія на запит президента Зеленського у своєму висновку озвучила ті самі тези про реальну конкурсну процедуру в КСУ: має бути створена незалежна від політиків комісія, яка складалася б із міжнародних експертів (за аналогією з реформою інших судових органів) і представників громадськості (наприклад, делегованих Громадською радою доброчесності). Після того вона повторила сказане ще двічі, у двох інших своїх рішеннях.

Останній документ Венеціанської комісії, правда, дещо змінює позиції. Терміновий висновок, ухвалений спеціально до другого читання законопроекту, містив очевидні фактологічні помилки і, відповідно, доходив хибних висновків. Що відіграло свою роль – терміновість підготовки висновку чи бажання підтримати владу в часи війни, невідомо. Однак реформі і євроінтеграції це пішло явно не на користь.

Для політичних сил, зацікавлених в узалежненні суду, це було найкращим подарунком – вони значно погіршили текст проекту до другого читання. Але навіть цій редакції висновку Комісії проект не відповідав. Зокрема, у висновку «Венеційка» рекомендувала додати до складу комісії сьомого члена за квотою міжнародних експертів. Після того група послів країн G7 закликала депутатів ухвалити таку редакцію законопроекту, яка передбачала б переважний голос для незалежних експертів у ДГЕ. Однак парламентський комітет з питань правової політики проігнорував ці рекомендації під час підготовки проекту закону до другого читання, а зал – під час голосування в цілому, віддавши за нього 245 голосів.

Утім, буквально через три дні після цього відбулося пленарне засідання Венеціанської комісії, на якому вона вдалася до безпрецедентного кроку і змінила свій висновок. А точніше, ухвалила новий, так би мовити, повний висновок замість того, щоб затвердити рішенням пленарного засідання раніше ухвалений терміновий. Такий випадок у Комісії щодо України траплявся до того лише раз, і це свідчить про особливу вагу змін, які ухвалили у Венеції.

Цього разу Венеціанська комісія максимально чітко сказала: в складі ДГЕ має бути сьомий член, і він мусить бути за квотою незалежних міжнародних експертів.

Неврахування цієї рекомендації означатиме, що українська влада свідомо ігнорує висновки ключових міжнародних партнерів, а також виконання свого зобов'язання №1, аби отримати контроль над Конституційним судом. І це не залишиться непоміченим.

Замість підсумків

Проект закону №7662 у нинішній редакції не лише не вирішує проблеми політичної залежності суддів КСУ, а й сприяє продовженню практики політичних призначень. Оновлений, але досі підконтрольний Конституційний суд продовжить ухвалювати політично мотивовані рішення щодо найважливіших аспектів життя суспільства – дочасних і чергових виборів, післявоєнної відбудови і реінтеграції, вступу до ЄС і НАТО і відповідних змін до законів і Конституції. Це становить загрозу не тільки реформам і демократії в країні, а й євроінтеграції.

Зараз, під час війни, наші міжнародні партнери дуже неохоче критикують українську владу, і це зрозуміло. Але не за горами той час, коли і Єврокомісія, і країни – члени ЄС оцінюватимуть прогрес України в реформах не за палкими промовама і галочками навпроти назв законопроектів, а за реальним станом речей. І ЄС, уже навчений гірким досвідом інших країн Центральної та Східної Європи

з проблемами у сфері верховенства права, може вигадати чимало формальних причин, аби не брати до свого складу чергової країни з політично залежним Конституційним судом.

Тож нині Україна має історичний вибір: або провести судову реформу як годиться, або згаяти шанс, що випадає раз на десятиліття, поставити під загрозу демократичний лад, принципи верховенства права і своє європейське майбутнє.

Депутати вже своє слово сказали, поставивши вузькопартійні інтереси вище за інтереси країни.

Цього разу українці звертаються до гаранта Конституції, прав і свобод та євроатлантичного курсу – президента Зеленського. І просять накласти вето на спробу значного відхилення від нього і виправити помилки.

Та чи почує їх президент? (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/rejderske-zakhoplennja-konstitutsijoho-sudu-shcho-netak-z-ukhvalenim-zakonoprojektom-7662-i-jak-tse-vipraviti.html>). – 2022. – 20.12).

Безгін В., голова підкомітету з питань територіального устрою Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, народний депутат фракції «Слуга народу»

Конституція захищає депутатів із проросійських партій

(Інтерв'ю)

Профільний парламентський комітет місцевого самоврядування рекомендував Раді проголосувати в першому читанні жорстку урядову редакцію законопроекту про позбавлення мандатів депутатів місцевих рад від заборонених проросійських партій. Голосування за основу планується до кінця року.

«Але такий варіант закону неможливий для ухвалення в цілому», – вважає член комітету і нардеп фракції «Слуга народу» В. Безгін. Бо це призведе до утворення ще плюс 90 військових адміністрацій, включаючи території, де варто зберегти місцеве самоврядування.

Тому депутати будуть вносити правки, щоб до другого читання отримати м'яку редакцію

із запровадженням ВА у громадах з більшістю 50%+ депутатів від проросійських партій. А для інших просто хочуть понизити кворум до ½. Якщо в результаті буде ухвалений такий варіант, то лише до 20 місцевих рад втратять повноважність. Це ради Донецької, Луганської, Запорізької і частково Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

«Якщо парламент не ухвалить якогось рішення, то народ, скоріше за все, сам розв'яже це питання. І не шляхом виборчого процесу, а шляхом вуличної люстрації», – говорить нардеп.

Суспільство аналогічно вимагає обнулити народних депутатів від колишньої фракції ОПЗЖ, які останні місяці постійно допомагають

голосами «Слуги народу». У Верховній Раді зареєстровано декілька проектів постанов і законів щодо позбавлення мандатів нардепів двох груп – уламків ОПЗЖ.

«Але Конституція, на превеликий жаль, захищає цих парламентарів із проросійських партій. Подобається це чи не подобається, але це факт.

Тому всі ініціативи з цього приводу – це креативні способи обійти Конституцію, обмежити повноваження цих народних депутатів», – наголошує Безгін.

Однак членів колишньої фракції ОПЗЖ легко звільнити з керівних посад у комітетах простою постановою. Є сподівання, що кадровий комітетський склад змінять до кінця року.

Саму ж проблему проросійських депутатів і колаборантів треба вирішувати системно. Необхідно запровадити для них заборону обиратися. Для цього слід міняти Конституцію в цій частині. По-друге, потрібно чітко розмежувати ступінь колабораціонізму. Над цим уже працюють члени комітету, готуючи законопроект про деокупацію територій, що планують ухвалити вже в цілому навесні 2023 року.

Зараз, коли в країні триває велика війна та заборонені будь-які вибори, в Раді розпочали консультації з колегами з Європарламенту та Ради Європи щодо змін виборчої системи. Аби провести чергові парламентські вибори в жовтні 2023 року, перемога має бути вже навесні. Тому поки що в бюджеті на наступний рік коштів на це не закладали. Щодо місцевих виборів 2025 року, то «вони стануть одним з найбільших викликів з погляду організації та процедур», – про це в інтерв'ю LB.ua розповів голова підкомітету з питань територіального устрою Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, народний депутат фракції «Слуга народу» Віталій Безгін.

– Позаминулого тижня ваш комітет нарешті рекомендував до першого читання проект закону № 7476 про позбавлення мандатів депутатів місцевих рад від

заборонених проросійських партій. Хоча Кабмін подав його до Верховної Ради ще в червні. Уряд запропонував достатньо жорстку редакцію про утворення військових або військово-цивільних адміністрацій у громадах, де більшість ніж половина депутатів від загального складу ради втрачають мандати через заборону їхньої партії. Деякі нардепи «Слуги народу» ще в червні говорили, що змінять цю «жорстку редакцію», аби не всіх депутатів місцевого рівня від проросійських партій позбавляли мандатів. Який варіант врешті запропонував комітет для розгляду в залі Верховної Ради?

– Ми рекомендували до першого читання саме урядовий варіант, базовий проект, який справді називають «жорсткою редакцією». Хоча моя особиста позиція не змінилася. Нагадаю, я вважаю, що такий варіант неможливий для ухвалення за основу та в цілому. Бо вона не розв'язує питання збереження дієздатності рад, де таких депутатів є певна кількість. І щоб вони не втрачали кворум для прийняття рішень.

Але в нас демократія в дії. Тому наші пропозиції та комітетський варіант не був підтриманий. Він передбачав, наприклад, можливість упровадження відразу військових адміністрацій у громадах з більшістю 50%+ депутатів від проросійських партій. А для інших просто понизити кворум до ½. Однак ці правки не знайшли підтримки більшості членів комітету.

Тому будемо виносити на розгляд Ради саме урядовий варіант, який пропонує всіх цих депутатів від проросійських партій просто обнулити. Утім проблема збереження дієздатності місцевих рад таким чином зберігається. Очевидно, в іншому фокусі своїми правками до другого читання ми будемо намагатися це вирішити. Сподіваюся, що це вдасться. Бо коли ми впровадимо ще плюс 90 військових адміністрацій, то від цього і постраждає внутрішня політика, і наші міжнародні партнери нас точно не оцінять. Необхідно буде збалансувати остаточне рішення парламенту, зберегти місцеве самоврядування та врахувати суспільний запит, що, безумовно, існує.

– Чому в умовах великої війни знадобилося стільки часу, щоб комітет рекомендував його до першого читання?

– Ще в серпні законопроект пройшов підкомітет. І тепер уже в листопаді вийшов з комітету. Чому знадобилося стільки часу? Це політична боротьба. І не більше. Знову ж таки, підкомітет своє рішення ухвалив ще за два з половиною місяці до комітету. Усе інше – це політичні гойдалки навколо цього питання. Я на всі речі, як ви знаєте, завжди дивлюся технократично. Моє завдання – зробити так, щоб воно працювало потім на практиці. Дехто з депутатів на цю проблему дивиться лише з точки зору політичних гасел. Я ж давно, наприклад, скептично ставлюся до наслідків люстрації, яка в нас була. Бо вона призвела до того, що середню ланку чиновників і політиків вичистили, а потім Віктор Медведчук потрапив у нас до парламенту. Це означає, що на той час такий саме суспільний запит просто обманули гарною обгорткою. Дуже не хочу, щоб зараз з місцевими радами в нас було повторення цієї історії. Тому будемо працювати з рішенням, редакцією, що ухвалив комітет.

– *Хто саме з депутатів влаштовував, вашими словами, політичні гойдалки навколо законопроекту? Зрозуміло, що «Європейська солідарність» вимагала позбавити мандатів не лише депутатів місцевих рад, а й нардепів від колишньої ОПЗЖ. Дві нові групи вже забороненої партії ОПЗЖ, навпаки, пропонували м'який варіант, зі збереженням мандатів на місцях, якщо депутат швиденько вийшов з фракції після 24 лютого. Показово, що нардепи «Слуги народу» підтримували якраз варіант колишніх нардепів ОПЗЖ. Це і є «гойдалки»?*

– Треба розуміти, що політичні гасла були з обох сторін. Ми ж пропонували поміркований варіант. Але поміркована позиція в таких випадках завжди програшна, бо вона про аргументи та інструменти.

Тим часом з одного боку кричать: «Усіх викинути!» І цей заклик зрозумілий, і ідея проста для людей. З іншого – депутати колишньої ОПЗЖ також нагадують, що їхніх людей на місцях обрав народ. Лише він має право обнулити повноваження обраних депутатів. І в цьому теж є певна логіка, можливо, вона неактуальна під час війни, але вона є.

Тому, на моє переконання, якщо парламент не ухвалить якогось рішення, то народ, скоріше за все, сам розв'яже це питання. І не шляхом виборчого процесу, а шляхом вуличної люстрації. Це, на мій погляд, набагато гірше та взагалі найгірше, що можна допустити.

– *Рух «Чесно» оприлюднив інформацію, що на цей час це голова вашого комітету, скандальний пан Андрій Ключко робив усе для підтримки саме редакції законопроекту на користь экс-ОПЗЖ. Так званий найм'якший варіант для збереження цих депутатів на місцях. Ви це підтверджуєте?*

– До урядового законопроекту подали три альтернативні. Один подали депутати з колишньої ОПЗЖ. Це Григорій Мамка та членкиня нашого комітету Тетяна Плачкова. А ще один законопроект подав нардеп «Слуги народу» Олександр Літвінов, теж член нашого комітету. На моє переконання, законопроект Літвінова насправді є законопроектом Ключка. Проект просто був зареєстрований Літвіновим на прохання Ключка.

Насправді всі ці три альтернативні законопроекти від ексів ОПЗЖ і Літвінова-Ключка абсолютно тотожні. Їхня логіка – «понять и простить», якщо коротко. Але, врешті, більшість підтримала урядову редакцію.

Після першого читання законопроект змінять. Ви із самого початку пропонували понизити кворум з 2/3 до 1/2 для прийняття рішень на місцевому рівні. Які ще будете пропонувати правки?

Так, я буду пропонувати понизити кворум. Там, де такі депутати від проросійських партій вилітають, треба зменшувати кворум, бо інакше не буде просто можливості збиратися радам. Тоді треба буде впроваджувати лише військові адміністрації. Безумовно, я буду подавати цю правку.

– *Коли законопроект винесуть на перше читання? І коли очікувати прийняття в цілому?*

– Мені важко сказати, коли він буде проголосований у другому читанні. Комітет свою роботу зробив. Далі питання погоджувальної ради, консультацій фракцій та груп. Що стосується фінальної редакції, то я волів би, щоб ми з метою суспільної

справедливості, гойдаючи цю тему, врешті не виплеснути дитину – місцеве самоврядування. Власне тому я точно буду наполягати на необхідності внести правки для зменшення кворуму.

Плюс щоб не допустити максимального поширення військових адміністрацій на територіях, де не відбуваються бойові дії. Зокрема, мова про ті самі громади Миколаївщини. Упевнений, що там має працювати місцеве самоврядування. Немає там зараз підстав для запровадження адміністрацій. І не хочеться створювати умови, щоб там та в інших областях вводили такі адміністрації.

Треба розуміти, що законом ми закладаємо інструмент. Зараз ситуація така. Однак у майбутньому її можуть використати по-іншому. Краще такі інструменти не залишати. Бо в нас уже були демократичні інструменти в країні, які потім використав Янукович. Тут варто бути дуже обережними.

– До кінця року, за вашими прогнозами, в цілому закон буде прийнято?

– Думаю, що в цілому – ні. Дивлячись на законопроектний план і кількість засідань до кінця року, у першу чергу необхідно буде розв'язати кадрові питання. Та пройти пакет з 37 проектів євроінтеграції за 7 умовами ЄС. Усі інші, не такі критичні законопроекти навряд чи будуть включені до порядку денних. Прогнозую, що за основу до кінця року – це реалістично. У другому читанні та в цілому – я не вірю.

– Тобто навесні наступного року, коли буде річниця великої війни, усі ці депутати від заборонених проросійських партій спокійно працюватимуть. Хіба це не ганьба?

– Подивимося. Однак на практиці таких депутатів на місцевому рівні вже майже немає. Треба розуміти, що місцеві ради в принципі спустошені та вихолощені від великої кількості місцевих депутатів. Як правило, це дві найбільші категорії. Перша – це жінки, які зі зрозумілих причин були вимушені залишити свої місця проживання. Друга категорія – це депутати проросійських партій, які повтікали. Залишилися фактично лише 2-3 такі місцеві ради по всій країні.

– А які саме?

– Це Одеса, Миколаїв. Також Одеська обласна рада. І то там фракції вже розпущені, але депутати залишаються депутатами.

– Але раніше ви заявляли про понад 90 таких рад з проросійськими депутатами.

– Так. Мова йшла про 91 місцеву раду. Якщо ж ми говоримо не про юридичну, а фактичну кількість таких рад, то їх залишилося не так багато – 2-3.

– А в більшості з цих понад 90 рад, де фактично депутати від проросійських партій просто вийшли з фракцій, перевзулися, сьогодні «вірять в ЗСУ», вони будуть і далі працювати. Жодного покарання та відповіді на суспільний запит для них не буде?

– Скажу так. Якщо ми говоримо про зовсім справедливий підхід, то ключовим покаранням має бути вирок і посадка. Санкція має застосовуватися персоніфіковано.

Чи мають депутати, що обиралися від ОПЗЖ, нести відповідальність за свою проросійську позицію та ідеологію? Так, мають. Чи для всіх вона має бути однакова? На моє переконання, має бути певна розбіжність. Поясню. Були люди в ОПЗЖ чи в інших вже заборонених партіях, які справді перефарбувалися та стали патріотами, будують далі свою політичну кар'єру. Чи мають вони понести відповідальність за те, що сіяли в суспільстві проросійські наративи? Так, мають. А чи має вона бути щодо рядових членів, що не демонстрували політичної активності, вважаю, що також має. Бо вони йшли в політику під цим прапором. А для тих, хто вже після повномасштабного вторгнення продовжував своїми діями підтримувати агресора, така відповідальність має бути однозначною та безумовною. Але все це різні ступені відповідальності. І остаточний ступінь має встановлювати лише суд.

Я постійно намагаюся пояснити навіть деяким колегам, що заборона партії – це добре. Коли ми ухвалимо закон для місцевих рад – це теж буде правильним. Але без вироків судів це означатиме, що до наступних каденцій парламенту та місцевих рад усі ці люди знову пообираються під новими політичними вивісками. Буде те саме, що сталося після

Революції Гідності. Тому остаточне рішення – це судові вироки. Ось чим треба займатися. У принципі, цей процес відбувається. Ймовірно, не так активно та швидко, як хотілося б суспільству. І тут суспільство я розумію. Якщо відповідь не знайде парламент, то відповідь знайдуть самі громадяни, всі мають це розуміти.

– *Не так швидко, бо очевидно, що чинного законодавства для боротьби з колаборантами недостатньо. За вашими оцінками, які зміни до Кримінального кодексу необхідно ухвалити Верховній Раді, аби не допустити балотування колишніх членів проросійських партій?*

– Тут завжди буде крихка проста позиція між справедливістю та гарантованими правами за Конституцією. Звісно, для колаборантів необхідно запровадити заборону обиратися. Це ж справедливо, але суперечить чинній законодавчій базі в країні. Тому треба вносити зміни.

– *Але для цього необхідно вносити зміни до Конституції, що завжди було надто непростим і тривалим процесом.*

– Так, безумовно, треба міняти Конституцію в цій частині. Бо такий підхід зараз суперечить Конституції в частині прав бути обраним. Так, це непросто, але не означає, що це не треба робити.

По-друге, необхідно чітко розмежувати ступінь колабораціонізму. Звісно, для цього треба буде нормально виписати законодавство про деокупацію територій. Є практичний приклад. Не можна ставити в один ряд людей, що очолювали районні адміністрації під окупантами, та вчителів, які не мали можливості виїхати, українська держава на той час втратила можливість платити їм зарплатню, і вони залишилися у своїх школах. Зараз Міністерство освіти, на жаль, демонструє позицію «страус сховав голову». Але це не позиція державників. Тут треба підтримати таких учителів.

Плюс має бути зовсім інший підхід до Донецької, Луганської областей і Криму. Ми вже над цим працюємо. Бо там багато людей, які роками інтегровані в систему управління РФ. Постає питання: як і кого ми будемо вважати колаборантами там? Просто підприємців, які продавали в Криму вино чи фрукти та були

змушені інтегруватися в податкову систему РФ? Чи тільки тих, хто обіймав посади? Цього розмежування нам не вистачає. Це наслідок того, що насправді законодавство про колаборантів писалось ще до повномасштабного вторгнення. Практика показала, що писати закони про війну в мирний час і навпаки – це дуже непросте завдання.

– *Кабмін уже декілька місяців тому подав до Верховної Ради законопроект, за яким під колабораційну діяльність якраз не підпадають учителі, лікарі, господарники на тимчасово окупованих територіях. Чому парламент й досі не розглянув його навіть у першому читанні? Чому такі зволікання і тяганина під час війни?*

– Скажу чесно, що наш комітет місцевого самоврядування до цього процесу не залучений ніяк. Зрозуміло, що ми не є профільним комітетом. Однак проблема колабораціонізму – це теж наше питання.

Щодо цього урядового законопроекту, то від представника президента в АРК, від наших європейських та американських партнерів я не чув позитивних відгуків.

– *Чому? Які зауваження?*

– На переконання наших партнерів, ця редакція не відображає реальної картини та не дає нормальних механізмів, як з усім цим діяти далі. Наскільки мені відомо, то Мінреінтеграції не проводило консультацій з нардепами. Чому? Це вже треба питати в урядовців.

– *Підсумуємо прогнози наслідків прийняття закону для місцевих рад. Скільки рад таки втратять повноваження?*

– Якщо в результаті буде ухвалена середня або м'яка редакція закону, то до 20 місцевих рад втратять повноважність. Там автоматично будуть запроваджені військові адміністрації. Насправді цей закон буде стосуватися Донецької, Луганської, Запорізької та трохи Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Усе. Інших регіонів це вже не стосується як таке. В деокупованих областях уже активно впроваджуються адміністрації, що будуть діяти до наступних місцевих виборів. Тому там і так уже обнулили проросійських депутатів.

– Про жодні вибори в умовах воєнного стану мова не йде. Конституція цього не передбачає. Чи розглядаються варіанти, коли на окремих територіях воєнний стан буде скасовано з метою проведення місцевих виборів?

– Я, чесно кажучи, не вірю в таку перспективу. На моє переконання, набагато простіше буде провести наступні парламентські та президентські вибори, ніж місцеві. Останні – це буде найбільша задача. Ніхто не розуміє, за якою системою їх треба буде проводити. Як забезпечити права переміщених осіб. Тому я не вірю в будь-які місцеві вибори, що можуть відбутися найближчим часом. Спілкуючись з колегами з Європарламенту та Ради Європи, ми це питання вже обговорювали. Тому одне з завдань – це напрацювання нової моделі виборів. Місцеві вибори стануть одним з найбільших викликів з погляду організації та процедур. Зараз відповіді на це немає. Тому люди, які закликають їх зараз провести, демонструють завчасні бажання.

Вважаю, що на територіях, де наразі впроваджені військові адміністрації, вони мають допрацювати до кінця каденції рад за законодавством. І тільки потім власне можна проводити вибори. Там, де місцеве самоврядування було під окупацією невеликий проміжок часу, воно відразу відновилося. Деокупація була від шести місяців, то там фактично відсутні самоврядні представники. Зрозуміло, що тут мають працювати військові адміністрації. Ми прийняли зміни до законодавства, за яким головою військової адміністрації може бути керівник самої громади чи якийсь депутат. Тому цей зв'язок і тут не втрачається.

– Уточнення. До кінця каденції за законодавством – це через три роки? Раніше вибори на місцевому рівні неможливі?

– 2025 рік. Тоді мають бути вибори.

– Ви говорите, що виборча система на місцевому рівні до цього часу має бути змінена. Тобто пропорційна система вже точно не буде застосована на нових виборах? Обговорюються варіанти повернення до змішаної системи?

– Для мене однозначним є те, що на підставах чинного Виборчого кодексу неможливо

буде провести вибори. Причому будь-які. Парламентські також. Гадаю, що для Верховної Ради дискусія буде навколо змішаної системи, яка вже була. Та моделі виборів за закритими партійними списками.

Щодо місцевого рівня, то зараз у мене в принципі немає відповіді. Дійсно, наразі її немає. Ми аналізуємо, думаємо, спілкуємося з експертами. І ніхто зараз не знає, за якою системою їх проводити.

Найпростішою системою для місцевого рівня, здавалося б, могла бути, знову ж таки, закрита партійна. Але головний аргумент «проти» – експеримент змін Виборчого кодексу перед 2020 роком з «глибокою партизацією» показав себе як неефективний у малих громадах. Тому зараз у нас немає відповіді на цей виклик.

– Чергові парламентські вибори мають відбутися в останню неділю жовтня 2023 року. Ви говорите, що і тут модель незрозуміла. Але її зміни вже обговорюють у високих кабінетах, коли воєнний стан ще триває?

– Насправді все, що стосується парламентських виборів, залежить від успіхів наших ЗСУ. Ми розуміємо, що для проведення парламентських виборів восени наступного року має бути одна умова. Уже навесні має бути перемога. За Виборчим кодексом, вибори можуть відбуватися двічі на рік: навесні та восени. Усе – кінець березня та жовтня. Для цього перемога має бути за шість місяців. Наскільки це реалістично – залежить від ЗСУ, в які ми віримо. Наразі проведення виборів навіть не передбачені бюджетом на наступний рік.

– Але нова система парламентських виборів уже обговорюється?

– Обговорюють те, що, за чинною системою, якщо вони будуть, їх точно провести буде неможливо. Тому треба шукати можливості для одномоментної корекції Виборчого кодексу. Попередні діалоги вже були з європейцями. Але для них тут важливіше питання зміни політичного ландшафту та дотримання демократичних процедур, ніж самої виборчої системи. Однак усе це здебільшого поверхневі дискусії експертів, а не конкретне ухвалення

рішення. Хоча ми бачимо, що кулуарно та медійно регулярно викидається інформація про проведення виборів і в лютому, і в березні, і так далі. Утім давайте адекватно оцінювати ситуацію. Це неможливо навіть процедурно.

– Ви говорите, що, за чинною партійною системою, вибори на всіх рівнях провести буде неможливо. Яка, на вашу думку, оптимальна нова модель?

– Насправді у мене відбулася еволюція поглядів. Коли я прийшов до Верховної Ради у 2019 році, то був переконаний, що нам потрібна закрыта партійна система. Зараз же я схилиюся до того, що найбільш адекватною системою була змішана, за якою власне обирався останній парламент. Поясню. У мене є великі побоювання щодо «гіпермажоритарки», яка по суті абсолютно олігархізована та феодалізована система. А також до суто закритих списків, які відривають і вбивають контакт парламенту з територіями. Це погано. Тому змішана система найбільш репрезентована.

Розумію, що аргументованими є закиди з приводу «гречки» та подібних зловживань під час виборів. Однак з іншого боку, скажу так, що на місцях, де є ефективні мажоритарники, є нормальні хлопці та дівчата, то ця система дійсно дозволяє ефективно збирати інформацію «з полів». На рівні комітету з місцевого самоврядування ми розуміємо, що це дуже важливо. Боюся, якщо парламент буде формуватися винятково зі списковиків, ми можемо наразитися на великі ризики.

Якщо говорити вже про більш глобальні речі, то навіть за умови унітарності, а не федеративності, була б непогана модель, умовно кажучи, двопалатного парламенту. Коли є Національна асамблея і Палата регіонів. Коли одна обирається за загальнодержавними списками та займається суто питаннями реформування, а інша – за мажоритаркою для розв'язання регіональних питань. Це була б ідеальна модель. Ми розуміємо, що це питання конституційної та масштабної реформи. І поки що я не дуже вірю в можливість реалізувати її протягом найближчих 5-10 років.

– Немени гостра проблема і запит суспільства – це позбавлення мандатів народних депутатів

колишньої фракції ОПЗЖ, які утворили дві нові групи та подвоїли своє представництво під час засідань погоджувальної ради з формування порядку денного засідань Верховної Ради. Нещодавно ваш колега нардеп «Слуги народу» Олег Дунда ініціював збір підписів щодо розгляду постанови №7694 про припинення повноважень народних депутатів – представників колишньої ОПЗЖ. Цей проєкт безперспективний, бо суперечить Конституції?

– Якщо ми говоримо експертно та професійно, а не винятково з огляду на запит суспільства, то Конституція, на превеликий жаль, захищає народних депутатів з проросійських партій. Подобається це чи не подобається, але це факт. Це ж не перша така постанова, що реєструється у Верховній Раді. «Європейська солідарність», «Батьківщина» та інші також це ініціювали та робили подібне. Це все креативні способи обійти Конституцію, обмежити повноваження цих народних депутатів. Ось і вся відповідь. Це просте рішення. Воно відповідає на абсолютно жорстку вимогу суспільства через російську агресію, це, ймовірно, є непогано. Гадаю, навряд чи комусь вистачить політичних яєць за цих умов оскаржувати в Конституційному Суді таке рішення після його ухвалення. Але якщо воно все-таки буде оскаржене, то, безумовно, буде визнане неконституційним.

– А потім ці самі нардепи звернуться до ЄСПЛ по компенсації від держави Україна?

– Це окрема велика пересторога, про яку нам кажуть, зокрема, сторонні експерти. Що всі ці ініціативи будуть оскаржені в ЄСПЛ. Найбільший ризик якраз у тому, що рішення буде не на користь України. А вони можуть бути ухвалені акурат напередодні наступних місцевих і парламентських виборів. Тоді медійно це буде виглядати, м'яко кажучи, не на нашу користь.

– Тут є цікаве питання щодо вашої партійної кухні. Чому саме Дунда зі «Слуги народу» збирає підписи? Наші джерела повідомили, що насправді таким чином він сприяє «легалізації групи Коломойського» у фракції. І ця група депутатів просто таким чином намагається розхитувати човен, бо ж дві групи ОПЗЖ постійно голосують зі «Слугою». Це так?

– Я вважаю, що це чергова конспірологія.

– Дунда сам такий розумний?

– Це треба питати в нього. Але припущення про спробу легалізації якоїсь групи – це конспірологія чи то дуже зручна позиція для когось.

– Для кого саме в «Слузі»?

– Я сказав, як сказав. Навіть здогадуюся, хто вам про це сказав з фракції. Але відповів, як відповів. Конспірологія.

– Фракція «Європейська солідарність» зареєструвала свій проєкт закону №8089, запропонувавши позбавляти депутатів від колишньої ОПЗЖ повноважень голови, першого заступника голови, заступника голови, секретаря комітету або тимчасових комісій без прийняття окремого рішення Верховної Ради України. Наразі керівні посади в комітетах мають 50% теперішнього складу групи ПЗЖМ («Платформа за життя та мир») і понад 26% групи «Відновлення України». Хоча не так давно кадровий склад комітетів змінили простою постановою. Але більшість нардепів від колишньої ОПЗЖ залишилися на керівних посадах комітетів. Наприклад, Нестор Шуфрич й досі є головою Комітету з питань свободи слова. Чому ви не приймаєте хоча б законопроєкт «ЄС» для подальших підстав ухвалення постанови й очищення комітетів від цих проросійських депутатів?

– Я вважаю, що набагато простіше просто перетасувати комітети. Та, можливо, поєднати деякі комітети. Тоді відразу можна зняти питання з проросійськими політиками в керівництві того чи іншого комітету. Станом на зараз у Комітеті з питань свободи слова залишилося три чи чотири такі депутати. На мій погляд, цей комітет може бути поєднаний з якимось іншим. Це голосується кадровою постановою. Думаю, що найближчим часом ми повернемося до цього питання.

– Нещодавно Рада не змогла проголосувати таку постанову про зміну керівництва вашого комітету та з питань бюджету. Пропонувалося, щоб замість пана Ключка головою вашого комітету стала голова партії «Слуга народу» Олена Шуляк. Ключка усувають через те, що й досі не проголосований у другому

читанні скандальний законопроєкт 5655 на користь забудовників?

– Я не думаю, що питання законопроєкту №5655 і питання кадрових змін у комітеті є якимось поєднаними. У комітеті давно сформований запит на покращення рівня менеджменту, саме це стоїть в основі потенційних змін. Загалом по комітету скажу так: моя задача зберегти та сприяти збереженню його дієздатності, а також захистити здобутки децентралізації. Зараз головне, щоб певні політичні ігри не зруйнували комітет зсередини. Тут є що зберегти і боронити. Є шалений прогрес у реформі за три роки, є прекрасна команда, є компетенції та цінності в багатьох людей. Зараз варто докласти максимум зусиль, щоб примножити поточний результат у сфері місцевого самоврядування, регіональної політики та виборчого законодавства, бо саме це є історією успіху комітету, парламенту та України.

– Голова вашої партії Олена Шуляк в одному інтерв'ю заявляла, що фракція «конструктивно» співпрацює з двома групами колишньої фракції ОПЗЖ. Це підтверджують постійні спільні голосування у Верховній Раді «слуг» і цих проросійських депутатів. Можливо, саме тому й досі ви не виключили їх з керівництва комітетів?

– Думаю, що за слова Шуляк має відповідати сама Олена Шуляк. Чи голосують вони за все? У них насправді вибору немає. Вони мають голосувати за все або приєднатися до колишніх колег за межами України. У них – політичний полон і борг перед українцями. Тому, звісно, голосують за все, що стосується безпеки та оборони. Навесні весь парламент голосував за все. Зараз знову повернулася політика. І це погано. Мені здається, що за умови правильного підходу можна проходити голосування і без голосів цих народних депутатів. Утім і зараз я не бачу системного підходу, коли зі «Слугою народу» постійно голосують ці дві групи. Комунікація з приводу підтримки законопроєктів завжди ведеться з усіма фракціями та групами, як було раніше. Розумію, що є подібні закиди від суспільства. Мені це не подобається і мені це неприємно. Люди обґрунтовано бачать, що ці проросійські

представники й досі в парламенті. Тому роблять такі заклики. Оскільки ми є владою, то відповідальність усе одно несемо ми.

– *А що стосується їхнього членства в комітетах, то це насправді умовно керівні посади, якщо чесно. У нашому комітеті є секретар від колишньої ОПЗЖ. Але на практиці секретар чи заступник голови – це суто формальні керівні посади.*

– На моє переконання, розв'язувати це питання все одно необхідно. Бо повторюю, суспільство цього вимагає.

– *Тобто максимум, що чекає в Раді проросійських депутатів – це позбавлення керівних посад у комітетах? Усе. Інших жодних наслідків бути не може за Конституцією та законами?*

– Максимум, що може бути, це позбавлення мандатів таких депутатів. Найпростіше, щоб вони самостійно написали заяви. Інші шляхи складніші.

– *Як зробили Вадим Новинський, Юлія Львовичкіна?*

– Це найпростіший інструмент, який може бути результатом суспільного тиску. Так, власна заява про складання повноважень. Усе інше – це предмет хитрощів навколо Конституції. Можна зробити крок, прийняти постанову про позбавлення мандатів, але зі зрозумілими наслідками потім (**LB.ua** (https://lb.ua/news/2022/12/07/538262_konstitutsiya_zahishchaie_deputativ_iz.html), – 2022. – 7.12).

Коліушко І., голова правління Центру політико-правових реформ

Про виклики, обмеження та ризики для органів місцевого самоврядування в умовах війни

(Інтерв'ю)

– *Ігорю Борисовичу, як Ви оцінюєте роботу органів місцевого самоврядування на початку повномасштабного військового вторгнення?*

– Насамперед варто зазначити, що Україна не була готова до повномасштабної війни на 100%.

Закон «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає прописані мобілізаційні плани для кожної громади. Проте, як стверджують безпосередньо органи місцевого самоврядування, таких документів або не було, або ж вони були неактуальними. Багато громад, зокрема на Чернігівщині, Сумщині, Харківщині, Луганщині, а також у Запорізькій та Херсонській областях, опинились фактично один на один з ворогом. Їхні голови та інші посадовці самі вирішували, як чинити – виїжджати чи ні, працювати під окупацією чи ні.

Ще один новий напрямок роботи, який довелось опанувати – створення добровольчих формувань територіальних громад відповідно до Закону «Про основи національного спротиву», який вступив в дію

напередодні повномасштабного вторгнення. Сюди ж відноситься будівництво блокпостів, захисних споруд та створення інших умов для ефективної діяльності добровольчих загонів.

Попри це, більшість представників органів місцевого самоврядування залишилися на місцях та організували життєдіяльність населених пунктів у нових умовах. Маємо не багато випадків, коли депутати, голови громад розгубились, не взяли на себе відповідальність за певні рішення, переїхали у безпечне місце.

Там, де не було бойових дій, органи місцевого самоврядування активно включились у волонтерську діяльність та допомогу ВПО. Було багато прикладів, коли органи місцевого самоврядування самі ініціювали волонтерський рух, інші – активно сприяли йому.

Зважаючи на це, експерти та політики загалом позитивно оцінюють роботу органів місцевого самоврядування в умовах війни. І варто додати, що одна із причин злагодженої та оперативної реакції на кризу – це децентралізація та розширення повноважень на місцях.

– Наскільки виправданими є зміни в частині повноважень органів місцевого самоврядування, які прийняв уряд та парламент в умовах війни? Чи не несуть вони ризики переорієнтації на централізовану форму управління, що фактично означає крок назад?

– Звісно, з перших тижнів повномасштабного вторгнення Уряд та Верховна Рада були стурбовані ситуацією. Загальний вектор роботи був спрямований на посилення управління з центру, розширення повноважень обласних військових адміністрацій і відповідно – обмеження для органів місцевого самоврядування.

Спершу Верховна Рада прийняла два законопроекти, які Президент не підписав. Це порушення Президентом Конституції, але для місцевого самоврядування швидше позитивне рішення, оскільки, на мою думку, ці закони надто обмежували органи місцевого самоврядування. І те, що Президент дослухався до думок експертів та представників громад, призвело до розробки нової вдосконаленої редакції законопроекту, який, зрештою, набув чинності.

Ще один документ, який викликав багато обговорень, спрямований на розпорядження фінансами на місцях – Постанова КМУ №590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». Звісно, з 24 лютого змінилась пріоритезація витрат: на перше місце стали видатки, які сприяють обороні країни. Втім, документ був наскільки суперечливим, що за 4-5 місяців його змінювали 14 разів.

Наразі також діє спрощена процедура прийняття та звільнення державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування, що теж породжує певні ризики. За таких умов простіше звільняти «незручних» людей та призначати кумів і родичів.

Одна із ключових проблем – усі регіони розглядають під спільним знаменником. Хоча станом на зараз у нас є окуповані території, є місця активних бойових дій, є тил. На мою думку, кожен регіон має мати адаптовані правила.

– Нещодавно було оголошено про об'єднання міністерств, зокрема замість трьох окремих – Міністерство регіональної політики, Мінреінтеграції та Міністерство інфраструктури – утворили одне Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури. Як це вплине на децентралізаційні процеси?

– Дати однозначну відповідь на це питання наразі важко. Проте однозначно, що такий процес, як об'єднання трьох чи двох міністерств в одне, впливає на швидкість та ефективність роботи.

Проте нещодавно новоперепризначений міністр Олександр Кубраков заявив, що запущений механізм децентралізації будуть рухати далі, що вселяє надію.

– Що можна зробити сьогодні, щоб після перемоги продовжити реформу?

– Наразі є багато питань, які варто закрити зараз, щоб після перемоги мати підготовлену базу.

Наприклад, у Верховній Раді чекає на друге читання законопроект «Про місцеві державні адміністрації». Актуальним залишається прийняття законопроекту «Про дерадянізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України», адже ми досі послуговуємось указом Президії УРСР від 1981 року. Також продовжуються дискусії про податки, які з них мають зараховуватись до місцевого бюджету і якого з них, а які – йти до державного.

Окрема проблема, яка виникла 24 лютого, це надання адміністративних послуг. З початком бойових дій ЦНАПи зовсім припинили роботу. Згодом їх відкрили, але не було доступу до державних реєстрів, і відповідно вони не могли ефективно функціонувати. Реєстри з літа поступово почали відкривати, але до цих пір ситуація не стабілізувалась, і станом на сьогодні ми не прийшли до тієї точки, яка була до 24 лютого.

Багато послуг зараз передаються на Пенсійний фонд, який ніколи не працював із ЦНАПами, і тепер ці послуги стають недоступними через Центри. Ми знову повертаємось до бюрократичного русла.

Так, зараз частину послуг можна отримати онлайн, але ми маємо пам'ятати, що не всі громадяни мають доступ до електронних платформ. Для повної цифровізації потрібен час. І доки триває діджиталізація, послуги повинні надаватись паралельно – на вибір громадян.

– Які перші кроки потрібно зробити після перемоги, щоб нарешті завершити реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади і досягнути суттєво вищого рівня децентралізації?

– По-перше, потрібно внести зміни до Конституції, стосовно адміністративно-територіального устрою, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

По-друге, є доволі великий пакет законопроектів, які необхідно прийняти, зокрема «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеве самоврядування», «Про адміністративно-територіальний устрій», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеві референдуми». Крім того, треба внести зміни в багато секторальних законів, бо все, що ми робили до цього часу – це фактично підготовка до повноцінної децентралізації. Тому на черзі зміни у закони – про землю, про будівництво, про освіту, про охорону здоров'я, про соцзахист та багато інших (ЦППР (<https://pravo.org.ua/pro-vyklyky-obmezhenya-ta-ryzky-dlya-organiv-mistseвого-samovryaduvannya-v-umovah-vijny/>)). – 2022. – 19.12).

Гнатенко О., старший партнер, керівник судової практики АО «Легал Хаус»

Ліквідація ОАСК: чому саме зараз Верховна Рада спромоглася це зробити

Верховна Рада ухвалила рішення щодо ліквідації Окружного адміністративно-судового суду міста Києва. Цьому передувало внесення голови цього суду – одіозного судді Вовка – до санкційного списку Держдепартаменту США. Проте це рішення Верховної Ради, що ухвалено 310 голосами народних депутатів вчора, чомусь не знайшло продовження після реєстрації відповідного законопроекту півтора роки тому. Відтак, попри постійні нарікання на роботу цього судового органу з боку і представників влади, і громадськості, і ЗМІ, він усе-таки продовжував працювати і розглядати позови до державної влади. Чому ж саме зараз настав час для ліквідації ОАСК і які висновки з цього рішення ВР можна зробити? Своїми думками поділився із Mind старший партнер, керівник судової практики АО «Легал Хаус» Олексій Гнатенко.

Що відбулось напередодні?

Бачу два аспекти цього рішення ВР про ліквідацію ОАСК: перший – юридичний, другий – політичний. Якщо говорити про юридичний аспект, то формально як невідкладний

президентський проєкт закону про розпуск ОАСКу знаходиться у Верховній Раді з квітня 2021 року. І нічого за цей час не відбулося.

Тобто в цьому є виключно політичний підтекст, адже минулого тижня Держдепартамент США відніс керівника ОАСК до санкційного списку. Відбулася процедура визнання токсичності керівника ОАСКу.

У цьому є певна закономірність. Ми знаємо, що НАБУ вже давно намагається якимось чином розслідувати кримінальні правопорушення, пов'язані з їх вчиненням посадовими особами ОАСКу, в тому числі й керівника суду.

Отже, рішенням щодо голови суду Держдепартамент підтвердив свою планомірну і закономірну роботу щодо детоксикації української судової системи. ОАСК, на думку американських можновладців, був занадто корумпованою судовою інстанцією, щоб проводити реформи в Україні.

Чому це сталося саме зараз?

Можливо, це прив'язано до якихось геополітичних процесів, тому що боротьба з корупцією триває, попри те що зараз ми

перебуваємо у стані війни з росією. Звичайно, американці вимагають результату, зокрема й пов'язаного з реформою у судовій системі.

Якщо відповідати на запитання, чому саме зараз, то, можливо, це є пряма вимога наших міжнародних партнерів для того, щоб побороти ядро корупції в нашій країні. Але це лише їхня візія.

Попри це залишається відкритим питання, чому «невідкладний» законопроект, який був запропонований президентом України в квітні 2021 року, півтора року пролежав, а тепер за нього були готові проголосувати 310 народних обранців.

Це свідчить про політичний консенсус. Але чому цього консенсусу не було півтора роки тому, коли президент мав підтримку і парламент складала абсолютна монобільшість? Тоді навіть можна було зміни до Конституції проводити із таким складом.

Які наслідки може мати це рішення?

Прогнозую складні юридичні наслідки. Система не залишить це рішення без відповіді. Надалі можуть бути звернення і до Конституційного суду, і до інших судових інстанцій. Думаю, що це лише початок історії з ліквідацією ОАСК.

Крім того, ліквідація даного суду передбачає запуск низки процесів і виникнення безлічі запитань до цього рішення з огляду на українське законодавство.

Так, зокрема, під час дії правового режиму воєнного стану не може бути жодного позбавлення суддів їх повноважень. Закон передбачає лише, що судді ОАСК можуть бути відсторонені від суддівської діяльності. Вони все одно фінансуватимуться з держбюджету України.

Наступне питання – це створення нового суду. Під час воєнного стану це є дуже проблематичним. Законодавство передбачає створення комісій, проведення повноцінного конкурсу. Ці процедури на сьогодні теоретично можливо виконати, але скільки це забере часу, невідомо. Не кажучи вже про те, скільки знадобиться ресурсів, зокрема і фінансових.

Вища рада правосуддя сьогодні не повноважна, тож відсторонити суддів від їхньої

діяльності вона не може. Тому ми маємо певну правову колізію, коли орган, який має право відсторонювати суддів, недієздатний. Ці судді ОАСК все одно будуть отримувати заробітну плату, яка визначена відповідно до штатного розпису, затверджена – тож для них нічого не зміниться. Вони просто перестануть вершити правосуддя.

Терміни виплати зарплат суддям залежать від того, чи суддя призначений на перший строк, чи вже пожиттєво.

До того ж мало віриться, що ці судді будуть вимушені проходити серйозну переатестацію. Ймовірно, це відбуватиметься так само, як реформа з переходу з міліції у поліцію, коли потрібно було просто здати іспити, пройти через певні комісії. Тож, скоріше за все, подібна процедура очікує і на суддів ОАСК, коли вони будуть переходити в інший судовий орган, який буде створений замість ОАСК.

Чи можуть бути питання щодо законності цього рішення?

Ліквідувати певний судовий орган, відповідно до Конституції, має право президент України. Проте чи стала ця ліквідація наслідком природного консенсусу, чи тиском міжнародних партнерів?

Краще б це було внутрішнім політичним консенсусом, а не вимогою ззовні. Тоді можна було б вірити у перспективність цієї процедури.

Але за багатьма ознаками, це виключно вимога західних партнерів: «Шановні, якщо ви хочете допомоги, проводьте внутрішні реформи». І це дуже погано під час війни. Бо якщо б це була політична воля президента, то ще минулого року ВР мала б невідкладно проголосувати цей законопроект.

Що буде із справами, підсудними ОАСК?

ОАСК відповідає за юстицію тих спорів, які подані проти держави в місті Києві, щодо суб'єктів, які зареєстровані на Печерську або мають якесь відношення до міста Києва. Тому сказати, що це суд, який розглядав справи, порушені проти представників Офісу Президента, Кабміну чи Верховної Ради, не можна. Цей суд розглядав справи і проти інших державних органів.

Зараз у провадженні ОАСК знаходиться близько 20 000 справ. Процедура ліквідації повинна передбачати перехідні положення щодо передавання цих справ до суду, який буде згодом створений. У цьому я не бачу проблеми. Так, на прикладі ВАКС ми знаємо, яким чином відбулася передача справ. Ми знаємо історію створення правоохоронних органів – НАБУ і ДБР, підслідність яких була до цього передбачена за Нацполіцією та СБУ.

Проблема в іншому. Згідно із ст. 10 закону про правовий статус воєнного стану, під час цього стану не передбачена процедури ліквідації судів. Яким чином у подальшому буде реалізуватись саме цей закон? Яким чином ці справи будуть передані правонаступнику або новому суб'єкту судових повноважень, який буде реалізовувати ці провадження? Така процедура має бути визначена законом, що його має ухвалити ВР.

Якщо ми говоримо про якусь роботу над судовою реформою, то вона має певну «Дорожню карту», зокрема перехідні періоди, відповідних виконавців, дедлайни для певних процесів і процедур. Але зараз ми бачимо політичне рішення, коли просто потрібно показати КРІ для того, щоб щось отримати. Ми маємо велику проблему в тому, що це відбувається не природнім шляхом, не еволюційним, а революційним.

То як же боротися з корупцією?

Дуже багато процесів розсинхронізовані, тож говорити про ефективність наразі важко. Підвищити ефективність боротьби з корупцією можливо буде лише тоді, коли багато процесів буде синхронізовано: наприклад, створення НАБУ, ВАКС тощо. І це стосується не тільки правосуддя, а й органів центральної виконавчої влади.

Наразі бачу дуже багато прихильників внесення змін до Конституції. Але Конституція, яка в нас діє зараз, дійсно є оптимальною, за винятком певних елементів, але це предмет для іншої дискусії.

Є певні вади в державній структурі, але корупції це стосується мало – наразі це питання того, як ухвалюються управлінські рішення в державі. Але це зовсім інший вид реформ. Це не про корупцію.

Для боротьби з корупцією достатньо як структури, так і наповненості, і змісту нашої сьогоднішньої Конституції. Але проблема не в Конституції, а в її розумінні. Тому не можу сказати, що певний орган потрібно ліквідувати, а інший – реформувати чи переобрати.

Я вважаю, що Україна на сьогодні має всі ознаки повноцінної держави і державності. Але проблема в суспільному договорі. Слід дотримуватись основного принципу невідворотності покарання за злочин. Якби це працювало, то цього було б достатньо, щоб налагодити всі процеси в державі.

Варто зменшувати вплив людського фактору в будь-яких системах, всюди, де це можливо, користуватись автоматичними системами обрахунку. Наприклад, для того, щоб не могла вийти людина в ЦВК і сказати, що «протоколи ще не всі прийшли, але ми можемо назвати певну людину переможцем перегонів».

Після Революції гідності відбувся квантовий стрибок, коли ми побачили відкриту систему торгів – і це дійсно ефективно, адже раніше закупівлі у нас були кулуарні. Тому не треба міняти Конституцію. Треба просто ставитися до неї як до основного закону.

Вже зараз у розбудові держави ми переходимо на зовсім інший рівень. Війна формує нову реальність, нові відносини в суспільстві. Коли все починається з громадянина, зокрема через територіальні громади, через реформу децентралізації, яка потроху запрацювала. В подальшому це буде вектором розвитку нашої держави. Крім того, це сформує ті горизонтальні відносини між бізнесом, громадянином і державою, які дозволять на цьому базисі формувати новий суспільний договір (*Mind* (<https://mind.ua/openmind/20250711-likvidaciya-oask-chomu-same-zaraz-verhovna-rada-promoglasya-ce-zrobiti>). – 2022. – 14.12).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Узбекистан

Президент Шавкат Мирзиёев поздравил народ Узбекистана с 30-й годовщиной принятия Конституции. Текст поздравления опубликовала пресс-служба главы государства.

Шавкат Мирзиёев отметил, что в последние годы в Узбекистане «ускоренными темпами проводятся широкомасштабные демократические реформы».

«Самое важное, кардинально меняется общественно-политическая жизнь страны, мышление и мировоззрение наших людей. Каждый гражданин Узбекистана, независимо от национальности, языка и вероисповедания, ощущает себя полноправным членом общества, настоящим хозяином своей судьбы, не только причастным ко всем происходящим преобразованиям и обновлению, но и непосредственным участником этих процессов, свободной личностью, созидателем будущего», – заявил он.

«Мы вправе гордиться нашей Конституцией, являющейся ярчайшим проявлением политико-правового мышления нашего народа, надёжным гарантом прав и свобод человека, открывшим для нас путь к построению свободной и благополучной жизни», – отметил президент.

Он добавил, что обсуждение изменений и дополнений в Основной закон, начатое в этом году, продолжается.

«Данная конституционная реформа продиктована сутью и логикой Стратегии развития Нового Узбекистана, пожеланиями и предложениями нашего народа, самым стремительно меняющимся временем. Сегодня мы должны глубоко внедрить в Конституцию, законы, в нашу повседневную жизнь принцип „Человек – общество – государство“», – заявил он.

Шавкат Мирзиёев подчеркнул, что «защита человека, его жизни, прав, свобод, законных интересов, чести и достоинства личности как высшей ценности находится в центре наших конституционных реформ».

Он отметил, что в Основном законе планируется закрепить такие вопросы и нормы,

как социально ориентированное государство, укрепление конституционных основ института семьи, надёжная защита представителей старшего поколения, лиц с инвалидностью, всесторонняя поддержка женщин и молодёжи, квалифицированное медицинское обслуживание населения, развитие образования, науки и культуры, гарантии экологических прав граждан и сохранение экологического баланса, расширение прав и полномочий институтов гражданского общества и махалли, обеспечение независимости СМИ.

«В этом процессе, дорогие соотечественники, обязательно будут учтены высказанные вами, людьми разных профессий и социального положения, мнения и предложения. Проект Конституции будет вынесен на всенародный референдум. Именно так наш обновлённый Основной закон станет поистине народной Конституцией», – сказал он.

Шавкат Мирзиёев сообщил о разработке масштабных программ и планов на 2023 год.

«В них находят конкретное отражение закрепляемые в Конституции стоящие перед нами большие задачи и наши благородные цели – дальнейшее укрепление мира и стабильности в стране, дружбы и согласия между живущими в республике представителями разных наций и конфессий, повышение благосостояния населения, возведение нового жилья, увеличение количества рабочих мест», – отметил президент.

Референдум планировался в этом году, но он не состоялся

Шавкат Мирзиёев предложил принять поправки в Конституцию в своём поздравлении по случаю 29-й годовщины Основного закона в прошлом году. Это планировалось сделать к 8 декабря 2022 года. Летом глава государства предложил провести референдум, чтобы принять поправки. Ожидалось, что референдум состоится осенью, однако его дата до сих пор не была объявлена. В конце ноября

Законодательная палата приняла решение отправить поправки на доработку.

Народное обсуждение поправок в Конституцию началось 25 июня и завершилось 1 августа. На обсуждение сначала было отведено всего 10 дней. Затем депутаты признали, что этого времени было мало, и добавили ещё 10 дней. Впоследствии было решено продлить обсуждение ещё на 15 дней.

После волнений в Каракалпакстане 1–2 июля, вызванных предложенными поправками

об изменении статуса республики, статьи, касающиеся Каракалпакстана, были из проекта исключены.

«Газета.uz» опубликовала статью о том, что в проекте поправок, который выставлялся на народное обсуждение, не хватает изменений, связанных с реальным разделением властей и укреплением репрезентативной демократии, при этом в нём были противоречия и повторы (*Gazeta.uz* (<https://www.gazeta.uz/ru/2022/12/07/constitution-30-years/>). – 2022. – 7.12).

Іран

Президент Ірану Ібрагім Раїсі допустив можливість внесення змін до деяких статей Конституції Ісламської республіки, яка була прийнята у 1979 році. Про це повідомляє телеканал Al Hadath.

Згідно з інформацією ЗМІ, ця заява Раїсі прозвучала на тлі безперервних акцій протесту в іранських містах, які тривають вже два з половиною місяці поспіль.

«Конституція Ірану складена таким чином, що передбачає вихід у разі виникнення глухого кута. Тому при реалізації її положень можуть бути використані гнучкі методи», – підкреслив президент, виступаючи з нагоди Дня Конституції Ірану.

При цьому, генеральний прокурор Ірану Мохаммад Джафар Монтазері оголосив про ліквідацію поліції моралі, яка, згідно з його словами, не має нічого спільного з правовою системою.

Нагадаємо, станом на 12 листопада щонайменше 326 людей загинули в Ірані під час протестів, що тривають після вбивства у поліцейському відділку місцевої мешканки Махси Аміні

(*Слово і Діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2022/12/04/novyna/svit/irani-mozhut-vnesty-zminy-konstytucziji-vhamuvaty-masovi-protesty>). – 2022. – 4.12).

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 12 (103) 2022

(01 грудня - 31 грудня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 29.12.2022.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,85.
Наклад 21 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.